

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Marie Škopíková

Vydědění

Diplomová práce

Olomouc 2012

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vydědění vypracovala samostatně
a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne

.....

Děkuji tímto svému vedoucímu práce Mgr. Pavlu Petrovi, LL.M. za odborné vedení při psaní diplomové práce, zejména za přínosné podněty, cenné rady a věcné připomínky, které mi poskytl.

Obsah

1. Úvod	7
2. Předpoklady dědické posloupnosti	10
2.1 Smrt fyzické osoby	10
2.2 Existence dědictví	11
2.3 Existence způsobilého dědice	12
2.3.1 Způsobilost být dědicem	12
2.3.2 Dědická nezpůsobilost	13
2.4 Dědický titul	14
2.5 Neodmítnutí dědictví povoláním dědicem	16
3. Základní pojmy	18
3.1 Vydědění	18
3.2 Neopomenutelný dědic	19
3.3 Povinný díl	22
4. Geneze institutu vydědění	26
4.1 Římské právo	26
4.2 Všeobecný občanský zákoník (1811)	28
4.3 Zákon č. 141/1950 Sb., „Střední kodex“	29
4.4 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník	30
5. Důvody vydědění	32
5.1 Neposkytnutí potřebné pomoci (§ 469a odst. 1 písm. a)	33
5.2 Trvalé neprojevení opravdového zájmu (§ 469a odst. 1 písm. b)	34
5.3 Odsouzení pro úmyslný trestný čin (§ 469a odst. 1 písm. c)	36
5.4 Potomek trvale vede nezřízený život (§ 469a odst. 1 písm. d)	37
5.5 Marnotratnost	38
5.6 Vydědění z důvodů dědické nezpůsobilosti	39
5.6.1 Čin povahy úmyslného trestného činu	39
5.6.2 Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli	40
6. Listina o vydědění	41
6.1 Způsobilost sepsat listinu o vydědění	41
6.1.1 Věk	41
6.1.2 Duševní stav	42
6.2 Projev vůle	43

6.3	Forma.....	45
6.3.1	Holografní	45
6.3.2	Allografní.....	47
6.3.3	Listina s předčitatelem	48
6.3.4	Notářský zápis	49
6.3.5	Listina s úlevami	50
6.4	Obsahové náležitosti.....	52
6.4.1	Vydědění neopomenutelného dědice.....	52
6.4.2	Určení důvodu pro vydědění.....	53
6.5	Zrušení listiny o vydědění	54
6.5.1	Zřízení nové listiny	54
6.5.2	Odvolání	54
6.5.3	Zničení listiny	55
7.	Závěr	56
8.	Seznam literatury	59
9.	Abstrakt/ Summary	63
10.	Klíčová slova/ Key words.....	64

Použité zkratky

ABGB	Všeobecný občanský zákoník z r. 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)
ČR	Česká republika
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NotŘ	zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád
NOZ	Návrh Nového občanského zákoníku, účinný od 1. ledna 2014
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
VÁŽNÝ	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky v Brně, uspořádal JUDr. František Vážný

1. Úvod

Již Listina základních práv a svobod v čl. 11 stanovuje právo každého vlastnit majetek a zaručuje dědění. Vlastnické právo obsahuje mimo jiné právo vlastníka s majetkem nakládat a zcizovat jej. Dle mého názoru to znamená moci pořídít s majetkem nejen *inter vivos*, ale i *mortis causa* dle své vlastní vůle, neboť zásada autonomie vůle je jednou ze základních zásad soukromého práva. V rámci dědického práva je však částečně potlačena institutem neopomenutelných dědiců, a to především z důvodů zachování jistých morálních zásad a ochrany rodinných vztahů mezi potomky a předky. Dědické právo zabezpečuje přechod majetku na další generace a tím nepřímo povzbuzuje osoby ve snaze o jeho hromadění a zachování hodnot pro potomky či jiné blízké osoby. Omezení autonomie vůle stanovením okruhu neopomenutelných dědiců je nejvýznamnějším projevem zásady familiarizace v dědickém právu, podle které by měl majetek, který zůstavitel zanechal, připadnout s ním pokrevně spřízněným osobám.¹ Při jejím plném uplatnění by byla možnost zůstavitele svobodně o svém majetku pro případ smrti pořídít úplně vyloučena. Možnost vydědění neopomenutelných dědiců dle § 469a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále OZ) a stanovením jejich povinného dílu však tomuto extrému předchází. Tento institut vychází ze skutečnosti, že rodinné vazby již v mnohých případech nejsou tak silné a dochází k oslabování i citových vztahů uvnitř rodiny. Stále častěji se objevuje patologické chování neopomenutelných dědiců, které se citelně dotýká i zůstavitele, jeho osoby, cti a rodiny. Proto zákon umožňuje jejich potrestání právě vyděděním.² V případě, že se oni nechovají tak, aby byly vazby v rodině zachovány, nelze po zůstaviteli spravedlivě požadovat, aby o zachování vzájemných vztahů usiloval jen on, a to na úkor své svobodné vůle.

Na otázku, zda je institut vydědění optimálním řešením tohoto střetu zájmů neopomenutelných dědiců a zájmů zůstavitele se pokusím v této práci odpovědět. V současné době má v právním řádu jistě své opodstatněné místo. Je však mnoho sporů i co se právní úpravy vydědění týče. Dle mého názoru jsou zapříčiněny zejména nedostatečným prostorem, který je v občanském zákoníku vydědění věnován a použitím vágních a neurčitých pojmů v rámci stanovení skutkových

¹ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kolektiv. *Občanské právo hmotné* 3. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. s. 289.

² KAWULOK, Josef. Vydědění – právní úprava a praxe. *Ad Notam*, 1999, č. 4, s. 73.

podstat exheredačních důvodů. Neurčitostí těchto pojmů a jejich rozdílným výkladem je ohrožena právní jistota a v rámci jejich výkladu je tvorba práva prakticky přenechána spíše soudní judikatuře než právní úpravě ve znění zákona. Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala toto téma, neboť si myslím, že výklad těchto sporných pojmů je velmi zajímavou a důležitou otázkou, stejně tak jako stanovení okruhu důvodů pro vydědění nebo náležitosti listiny o vydědění. Velmi zajímavý je tento institut také z hlediska úpravy v novém občanském zákoníku, který zavádí nové instituty dědického práva a provádí mnohé úpravy i v rámci stávajícího znění zákona. Vydědění byl ponechán sice širší prostor, ale je otázkou, zda řeší všechny sporné skutečnosti, které se vyskytnou v souvislosti se stávající právní úpravou.

V této práci se budu věnovat pouze hmotněprávní stránce vydědění ve smyslu § 469a OZ, tedy interpretaci znění skutkových podstat exheredačních důvodů z hlediska problematických pojmů, formám pořízení listiny o vydědění s přihlédnutím k úpravě v novém občanském zákoníku, který zavádí další možnosti způsobu pořízení a celkově srovnání stávající právní úpravy s vyděděním *de lege ferenda* se zaměřením na způsob vypořádání se s problémy stávající úpravy v novém zákoníku. Tato práce je zpracována dle stavu ke dni 1. 3. 2012.

V rámci zpracovávání této práce jsem používala metodu popisnou a analytickou co se současně i budoucí právní úpravy týče a také komparaci těchto dvou právních úprav.

Dosavadní zpracování daného tématu v literatuře, co se platné právní úpravy týče, se mi zdá sice dostatečné, ale rozporuplné v názorech na výklad některých pojmů. Historickému vývoji nejen tohoto institutu, ale i celého dědického práva je věnováno mnoho kvalitních publikací a odborných článků. Zato vydědění podle nového občanského zákoníku se literatura věnuje pouze okrajově, neboť ve středu pozornosti jsou především zcela nové instituty, které tento zákon zavádí.

Na začátku práce jsem považovala za vhodné nastínit obecné předpoklady dědické posloupnosti, tedy podmínky, bez jejichž naplnění by k dědění vůbec nedošlo. V rámci této kapitoly jsem se okrajově věnovala také dědické nezpůsobilosti, která je institutu vydědění velmi blízká, a jejich rozdílu.

Další kapitola obsahuje výklad nejdůležitějších pojmů, se kterými budu v této práci operovat, a to vydědění, neopomenutelný dědic a povinný díl. Bez objasnění významu těchto pojmů by bylo složité pochopit právní úpravu vydědění v celém jeho rozsahu.

Také jsem se věnovala vývoji, kterým institut vydědění prošel od dob římského práva, přes všeobecný občanský zákoník rakouský (ABGB) až po současnou právní úpravu na našem území a úpravu v novém občanském zákoníku účinnou od 1. ledna 2014. Zajímavý je především způsob, jakým se měnily důvody pro vydědění i okruh neopomenutelných dědiců.

Důvody vydědění *de lege lata* i *de lege ferenda* se zabývá samostatná kapitola. Při výkladu pojmů použitých v právní úpravě jsem čerpala především z judikatury Nejvyššího soudu a článků, které v odborných časopisech publikovali nejen právní teoretici, ale zvláště osoby, které s interpretací těchto pojmů mají praktické zkušenosti ze své činnosti.

Největší prostor zaujímá kapitola věnující se listině o vydědění, testovací způsobilosti osob, formám pořizování listiny (především *de lege ferenda* listina s úlevami) a také jejímu zrušení. V rámci této kapitoly jsem v použité literatuře narazila na nejvíce rozporů co se formálních i obsahových náležitostí týče.

V poslední kapitole je shrnuta celá práce a uvedeny závěry, ke kterým jsem v rámci psaní dospěla.

Ještě než se začnu zabývat tématem, bych chtěla vysvětlit použití termínu neopomenutelný dědic, který používám v rámci celé diplomové práce i přesto, že nový občanský zákoník po vzoru ABGB zavádí pojem „nepominutelný dědic.“ V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku je toto znovuzavedení ospravedlněno snahou očistit český jazyk od cizích vlivů, kterými zajisté bylo zavedení slovakismů do právní úpravy zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku. Uvádí se však, že tato snaha není čistě účelová, ale sleduje také věcné důvody těchto změn.³ Dle mého názoru je však českému jazyku bližší právě pojem „neopomenutelný“⁴ a proto jsem se uchýlila k jeho používání, i když někteří autoři již nyní před účinností nového občanského zákoníku operují pouze s pojmem „nepominutelný“.

³ Důvodová zpráva k NOZ. s. 602.

⁴ Ve významu, které má daný výraz při použití ve větě je z lexikálního hlediska příhodnější použít slovo opomenout a tedy neopomenutelný dědic (který nemůže být opomenut) než pominout a nepominutelný dědic, protože tento pojem se používá spíše ve významu, že něco končí.

2. Předpoklady dědické posloupnosti

Pro realizaci dědického práva, tedy pro to, aby mohl zůstavitelem zanechaný majetek po jeho smrti přejít na jeho právní nástupce je nutné splnění zákonem stanovených podmínek. Těmi jsou smrt fyzické osoby, existence dědictví, oprávněného dědice, dědického titulu, neodmítnutí dědictví a nevydědění dědice.

2.1 Smrt fyzické osoby

Smrt fyzické osoby je v případě dědické sukcese jejím východiskem a *conditio sive qua non*. Je to základní předpoklad pro první úkony směřující k zahájení dědického řízení. Pojem smrt je vykládán jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt), tedy takový stav organismu, kdy je vyloučeno obnovení životních funkcí.⁵

Smrt je právní skutečnost, která má za následek zánik právní subjektivity fyzické osoby (*de lege ferenda* právní osobnosti) a jako taková musí být prokázána předepsaným způsobem, tj. úmrtním listem (matriční doklad), do kterého se zapisují údaje o zemřelé osobě, jejím žijícím manželu, místo úmrtí a především den, měsíc a rok úmrtí.⁶ Z hlediska dědického řízení je vhodné uvádět pokud možno co nejpřesněji také přesný čas smrti, neboť při úmrtí zůstavitele i dědice ve stejný den, jedině z přesného času lze zjistit, zda se dědic skutečně zůstavitelovy smrti dožil a zda po jeho smrti práva z dědictví přecházejí na jeho dědice. Pokud nelze přesně zjistit čas úmrtí, hledí se na tyto osoby jako by zemřely současně, nejsou tedy vzájemnými dědici.

Pokud smrt nejde prokázat předepsaným způsobem, ale lze ji prokázat jinak, prohlásí soud tuto osobu za mrtvou, a to i bez návrhu. V § 7 odst. 2 OZ jsou upraveny dva případy, kdy soud rozhodne o prohlášení za mrtvého.

První situací je dlouhodobá neznámá fyzické osoby, kdy jí soud ustanoví opatrovníka a vyhláškou ji vyzve, aby se ve lhůtě jednoho roku od uveřejnění výzvy přihlásila a každý, kdo by o ní měl nějaké informace, aby v téže lhůtě o tom informoval soud nebo jejího opatrovníka. Po marném uplynutí lhůty soud rozsudkem rozhodne o prohlášení za mrtvého a určí v něm den smrti neznámého, případně

⁵ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Nachbarrecht in den Tschechischen Republik*. 1. Auflage. Nordederstadt: GRIN, 2010. s. 149.

⁶ § 31 zákona č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení

den, který nepřežil. Rozsudek působí ex nunc, je tedy vyloučena jeho zpětná účinnost, i když je den smrti stanoven již dřívějším datem.

V druhém případě jde o tzv. důkaz smrti, kdy osoba, která se prohlašuje za mrtvou se účastnila události, kterou nemohl přežít (například přírodní katastrofa) a její smrt nelze zjistit předepsaným způsobem. V této situaci se řízení zjednodušuje tím, že rozsudku nemusí předcházet vyhláška s výzvou.

2.2 Existence dědictví

Předpokladem dědické posloupnosti je také skutečnost, že zůstavitel zanechá majetek, který je způsobilý být předmětem dědění, tedy „*hodnoty, které jsou ocenitelné, mohou být předmětem prodeje, z něhož se odvozuje obvyklá či obecná cena věcí a práv náležících zůstaviteli.*“⁷ Do dědictví však kromě aktiv patří i pasiva, což jsou dluhy zůstavitele vůči jiným osobám, které nezanikají zůstavitelovou smrtí. V případě, že zůstavitel nezanechal žádný majetek však k dědickému nástupnictví nedochází ani co se dluhů po zůstaviteli týče, neboť odpovědnost za dluhy zůstavitele nemůže zatěžovat někoho, kdo po něm nic nenabyl.

Ne všechna práva a povinnosti však přechází v případě smrti zůstavitele na jeho dědice. Některá smrtí zanikají (práva a povinnosti založené na vztazích z rodinného práva, plnění vázané pouze na osobu zůstavitele, nárok na náhradu za bolestné, za ztížení společenského uplatnění...), jiná sice přechází na jiné osoby, ne však dědickým nástupnictvím, ale zvláštní sukcesí. Jde o práva na ochranu osobnosti, která po smrti fyzické osoby sice náleží jejímu manželu, dětem, popřípadě rodičům a také právo nájmu bytu, které dle § 706 OZ po smrti zůstavitele za splnění zákonných podmínek přechází na jeho děti, partnera, rodiče, sourozence, zetě a snachu není součástí práv přecházejících děděním.

V případě, že v šetřeních v průběhu dědického řízení je zjištěno, že majetek zanechaný zůstavitelem má pouze nepatrnou hodnotu tj. maximálně 2 000 Kč nebo hodnotou nepřevyšující podstatné náklady pohřbu⁸, bude dědické řízení zastaveno a tento majetek se vydá vypraviteli pohřbu jako náhrada za výlohy s pohřbem spojené,

⁷ KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kolektiv. *Občanské právo hmotné* 3. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. s. 293.

⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona. Průběh řízení o dědictví. *Právní praxe v podnikání*, č. 12/1997. s. 3.

za předpokladu, že vypravitel s tímto postupem souhlasí.⁹ V této situaci se také nebude jednat o dědění ať už dle zákonné či testamentární posloupnosti.

2.3 Existence způsobilého dědice

2.3.1 Způsobilost být dědicem

Dalším předpokladem pro dědickou posloupnost je existence dědice v době zůstavitelovy smrti a jeho způsobilost k dědění. Je tedy nutné, aby dědic měl v okamžiku delace způsobilost k právům a povinnostem (právní subjektivitu¹⁰). Není nutné, aby dědic měl způsobilost k právním úkonům, protože k přechodu dědictví dochází rovnou ze zákona a není nutné vykonání žádného právního úkonu. Pro jednání v dědickém řízení by pak byl takový dědic zastoupen. Při absenci právní subjektivity se jedná o dědickou nezpůsobilost absolutní, zatímco při dědické nezpůsobilosti vyplývající z § 469 OZ se jedná o dědickou nezpůsobilost relativní.¹¹

Způsobilost k právům a povinnostem mají osoby fyzické i právnické. U fyzických osob právní subjektivita vzniká narozením, u právnických osob okamžikem vzniku. Výjimkou je fikce právní subjektivity v případě počatého, ale zatím nenarozeného dítěte (nascitura) pod podmínku, že se dítě narodí živé. Za živě narozené dítě se považuje plod po úplném vypuzení či vyjmutí z těla matky, pokud projevuje alespoň jednu ze známek života (dech, srdeční akce, pulsace pupečníku, aktivní pohyb svalstva) a má porodní hmotnost (500 gramů a vyšší). Pokud by dítě po porodu mělo nižší hmotnost, muselo by přežít 24 hodin, aby se považovalo za živě narozené.¹²

Za další výjimku by se pak mohlo považovat závětní založení nadace či nadačního fondu.¹³ Závěť, kterou se nadace či nadační fond zakládá pak musí obsahovat základní údaje o nadaci, která má být založena, jako je název, účel, výše či hodnota vkladu zůstavitele, pravidlo pro omezení nákladů, náležitosti nadačních příspěvků, vykonavatele závěti, který provede úkony související se vznikem nadace atd.

⁹ § 175h OSŘ

¹⁰ De lege ferenda bude tento pojem nahrazen pojmem právní osobnost. § 15 odst. 1 NOZ

¹¹ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník, Komentář*. 1. svazek. Praha: Linde a.s., 2002. s. 588.

¹² Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR – Definice [cit. 16. března 2012]. Dostupné na <<http://www.uzis.cz/glossary/5#letterž>>

¹³ § 3 zákona č. 227/1997 Sb., zákon o nadacích a nadačních fondech

2.3.2 Dědická nezpůsobilost

„Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu, která se dopustila činu, v jehož důsledku se stala nehodnou dědictví nabýt, protože by její podílení se na výhodách plynoucích z právního nástupnictví po zůstaviteli odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálce.“¹⁴ Právní úprava v § 469 OZ, která uvádí dva důvody zakládající dědicovu nehodnost, se vztahuje pouze na fyzické osoby. K těmto příčinám je soud povinen přihlížet z úřední povinnosti a týkají se jak dědiců zákonných tak závětních, což je hlavní rozdíl oproti vydědění, které se týká pouze dědiců neopomenutelných při testamentární dědické posloupnosti a soud nemá povinnost přihlížet k vydědění ex officio.

Prvním zákonným důvodem dědické nezpůsobilosti je úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům spáchaný dědicem. V tomto případě není relevantní, zda byl dědic za tento trestný čin odsouzen, zda došlo k jeho promlčení či byla pachateli udělena milost. Záleží pouze na skutečnosti, že dědic úmyslný trestný čin spáchal či nikoli. Pokud byl pachatel za tento trestný čin odsouzen, je soud vázán pravomocným rozsudkem trestního soudu. Jestliže k soudu nedošlo, posoudí si otázku zda byl trestný čin spáchán sám v rámci dědického řízení jako předběžnou otázku.¹⁵ Podmínkou je, že ke spáchání úmyslného trestného činu došlo nejpozději dnem zůstavitelovy smrti. Okruh jmenovaných osob je taxativní a nemůže být výkladem rozšířen, a to ani o osoby blízké. Nebyl sem přidán ani registrovaný partner po účinnosti zákona o registrovaném partnerství, a to i když by se spáchání takového činu proti němu zůstavitele zajisté dotklo stejnou měrou jako u osob výše jmenovaných.

Druhým důvodem je zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, přičemž pojem „poslední vůle“ nelze vykládat pouze jako závěť, nýbrž i jiné listiny, jimiž zůstavitel pořizuje pro případ smrti, jako je například listina o vydědění či de lege ferenda dědická smlouva. V tomto případě není stanovena podmínka, aby k danému jednání došlo před zůstavitelovou smrtí. Skutková podstata tohoto činu může být naplněna i po úmrtí zůstavitele. I zde je však třeba úmyslného úkonu dědice. *„Zavrženíhodným jednáním proti projevu poslední vůle zůstavitele je každé jednání, kterým chce dědic zabránit tomu, aby se v dědictví uplatnila zůstavitelova*

¹⁴ Důvodová zpráva k § 1471 až 1473 NOZ. s. 938.

¹⁵ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. díl (§ 1 až 487). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 811.

*poslední vůle nebo chce předstírat projev poslední vůle, který zůstavitel neučinil.*¹⁶ Jde například o jednání s úmyslem projev vůle zničit či znehodnotit, znemožnit jeho pořízení, donucení k pořízení závěti určitého obsahu nebo zfalšování listin s tímto projevem. Naopak za zavrženíhodné jednání nelze považovat uplatňování zákonných práv dědice, a to i proti projevu poslední vůle zůstavitele nebo tvrzení dědice v dědickém řízení, že závěť, kterou zůstavitel zanechal, je napsána jeho rukou, i když v navazujícím soudním řízení vyjde najevo, že tomu tak není.¹⁷ Je také irelevantní zda má projev vůle zůstavitele potřebné náležitosti.

Dědická nezpůsobilost však nemusí být trvalá. Nezpůsobilému dědici může být zůstavitelem odpuštěno a v takovém případě tato osoba opět způsobilost získává. Odpuštění je pevně vázáno pouze na osobu zůstavitele, není tedy možné, aby nezpůsobilému dědici bylo odpuštěno po smrti zůstavitele souhlasným prohlášením jeho dědiců. Z toho také vyplývá, že k odpuštění může dojít pouze za zůstavitelova života. Z důvodu nemožnosti odpuštění je tedy dědická nezpůsobilost založená zavrženíhodným jednáním proti poslední vůli zůstavitele po jeho smrti definitivní. Pro odpuštění nejsou stanoveny žádné formální náležitosti. Může k němu dojít jak výslovně, tak konkludentně, například tím, že nezpůsobilého dědice zůstavitel v závěti za dědice povolá. Dědici však může být odpuštěno pouze v případě, že je zůstaviteli známa překážka zakládající dědickou nezpůsobilost.

Je-li dědic shledán nezpůsobilým, hledí se na něj jako by se nápadu dědictví nedožil. Při dědění ze zákona jsou povolání k jeho nezkrácenému podílu jeho potomci. Při dědění ze závěti se uvolněný podíl postupuje dědicům ze zákona. Pokud zůstavitel nemá žádného způsobilého dědice, připadne dědictví státu, avšak ne v dědickém řízení jako dědici, ale jako odúmrtí.¹⁸

2.4 Dědický titul

K tomu, aby se osoba mohla stát dědicem, je třeba aby byla k dědictví povolána způsobem, který k tomu účelu zákon stanovuje. Dle § 461 odst. 1 OZ je dědickým titulem zákon, závěť nebo oba současně.

¹⁶ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník, Komentář*. 1. svazek. Praha: Linde a.s., 2002. s. 592.

¹⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. prosince 1997, sp. zn. 18 Co 60/97

¹⁸ V novém občanském zákoníku bude dědicem ze zákona i stát. V případě, že neexistuje žádný způsobilý dědic a stát nabude dědictví se na něj bude hledět jako na dědice ze závěti.

Na rozdíl od dřívější úpravy, kdy převládala zásada familiarizace a dědění ze zákona bylo považováno za příhodnější a spravedlivější než při sepsání testamentu, se v dnešní době prosazuje jako účel dědického práva ochrana autonomie vůle zůstavitele a tím i jeho testovací volnost. Z tohoto důvodu má jak v dnešní úpravě, tak i v novém občanském zákoníku *de lege ferenda* přednost dědění ze závěti před děděním ze zákona.

Závěť je neadresovaný osobní právní úkon zůstavitele, kterým povolává k dědění určité osoby. Může jít i o stejný okruh osob, který by dědil v případě zákonné posloupnosti.¹⁹ Je vyjádřením zůstavitelovy svobodné vůle, která je však do určité míry omezena existencí institutu neopomenutelných dědiců. V závěti může být povolána za dědice existující fyzická i právnická osoba, nadace, která bude testamentem založena, *nasciturus* i stát. *De lege ferenda* bude umožněno za dědice povolat jakoukoli právnickou osobu, která bude závětí teprve založena, za předpokladu, že vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele.²⁰

Za situace, že zůstavitel zemře aniž by zanechal pořízení pro případ smrti, připadne dědictví dle zákonné posloupnosti osobám dle jejich začlenění do jedné čtyř dědických skupin.²¹ Právě v tomto případě se projevuje nejvíce zásada familiarizace, neboť dědicové jsou do těchto skupin zařazeni dle blízkosti svého příbuzenského vztahu k zůstaviteli. V první skupině tedy dědí děti a manžel či partner, kteří mají k zůstaviteli nejblíže. Partner byl do zákonné úpravy vložen po účinnosti zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Dle zákonné dědické posloupnosti jsou k dědění povolány pouze fyzické osoby.

Zákonná úprava přímo zmiňuje použití obou těchto titulů vedle sebe. Stane se tak v případě, kdy dědic stanovený testamentem nedědí a jeho podíl se uvolňuje pro dědice ze zákona nebo když zůstavitel v testamentu nepořídí celým svým majetkem. Určitým souběhem je také případ, kdy zůstavitel sice pořídil v závěti celým svým majetkem, ale opomenul neopomenutelné dědice a některý z nich se dovolal

¹⁹ V tomto případě je však pro dědice výhodnější, když dědictví bude vyřizováno dle zákonné posloupnosti, neboť v případě, že by z nějakého důvodu nedědil, přechází jeho podíl na jeho potomky, zatímco při testamentární posloupnosti se uvolněný podíl stává předmětem dědictví pro dědice ze zákona. Viz MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2005. s. 63.

²⁰ § 1478 NOZ

²¹ Nový občanský zákoník rozšiřuje dědění ze zákona na 6 dědických skupin. V páté skupině budou dědit prarodiče zůstavitelových rodičů a v šesté skupině zůstavitelovi praneče, prasynovci a tety a strýčkové. Viz § 1635 a násl. NOZ

neplatnosti. Závěť se tedy stává v té části neplatnou a dědici se musí dostat jeho zákonný podíl.²²

De lege ferenda bude dědickým titulem také dědická smlouva, kterou zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice či odkazovníka²³ a druhá smluvní strana toto přijímá.²⁴ Touto formou lze pořídit maximálně pro 3/4 pozůstalosti. Pro uzavření dědické smlouvy je obligatorně dána forma veřejné listiny. Okruhu osob způsobilých tuto smlouvu uzavřít byl zúžen vyloučením nezletilců. Proti tomuto institutu lze namítat, že ve značné míře omezuje práva zůstavitele k dispozici s majetkem do budoucna. Její zrušení není tak snadné jako u jednostranného právního úkonu. Do zákona jsou také zařazena zvláštní ustanovení v případě uzavření dědické smlouvy mezi manžely (možnost uzavřít vzájemnou dědickou smlouvu v jedné listině, návrh na zrušení soudem při rozvodu manželství, zrušení při prohlášení manželství za neplatné...).

2.5 Neodmítnutí dědictví povoláním dědicem

Způsobilý dědic, který byl k dědictví povolán dědickým titulem má právo dědictví odmítnout v obecné hmotněprávní lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy byl o možnosti odmítnutí a jeho následcích soudem vyrozuměn. Tuto možnost však ztrácí tehdy, když svým jednáním dal najevo, že odmítnout nechce. Přijetí lze vyvozovat z takového chování povolaného dědice, kdy s pozůstalostí či její částí nakládá jako její vlastník (vstupuje do sporů, prodává věci, vymáhá pohledávky, uplatňuje práva...) či jiného faktického chování tohoto dědice, ze kterého lze nepochybně usuzovat, že nehodlá dědictví odmítnout. Pokud dědic zemře před vyjádřením, zda dědictví odmítá, přechází toto právo na jeho dědice.²⁵ Pokud dědic odmítne dědictví z jednoho dědického titulu, není možné, aby přijal z jiného. Kdo jednou odmítne, nemůže své odmítnutí odvolat.

²² SCHELLEOVÁ, Ilona. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, a.s., 2007. s. 30.

²³ Odkazem, na rozdíl od jiných dědických titulů, které jsou založeny na univerzální sukcesi (úhrnný přechod všech práv a povinností), dochází pouze k sukcesi singulární. Zůstavitel povolává odkazovníka pouze k určitému aktivu ze své pozůstalosti, bez ohledu na pasiva, která jsou její součástí. V případě odkazu je nutné brát zvýšené ohledy na ochranu zůstavitelových věřitelů. V případě, že by zůstavitel pořídil o veškerých aktivech odkazem, dědicům ze zákona by zbyly pouze dluhy. Za této situace by byla ochrana věřitelů zmařena, neboť jak jsem již uvedla dříve, odpovědnost za dluhy zůstavitele nemůže zatěžovat někoho, kdo nic nenabyl.

²⁴ § 1476 odst. 1 NOZ

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 1978, sp. zn. 4 Cz 4/78

Zvláštním případem je odmítnutí dědictví osobou nezpůsobilou k právním úkonům. Za ni toto prohlášení činí její zákonný zástupce. Odmítnutí je vázáno na schválení tohoto úkonu soudem, neboť nejde o běžnou záležitost.²⁶ Běžnou záležitostí by nebylo ani přijetí dědictví, ale k tomuto není třeba zvláštního právního úkonu, stačí marné uplynutí lhůty pro odmítnutí.

Institut zřeknutí se dědického práva, který znovu zavede nový občanský zákoník bude dalším důvodem, pro který nedojde k dědění.²⁷ Dle § 1484 NOZ se do budoucna bude možno zřící dědického práva smlouvou se zůstavitelem, která bude uzavřena ve formě veřejné listiny. Ten, kdo se zřekne dědického práva, zříká se tím i práva na povinný díl, tedy nebude potřeba tohoto neopomenutelného dědice vydědit. Avšak tomu, kdo se zříká pouze práva na povinný díl, nemůže být odebráno právo na dědění z dědické posloupnosti.²⁸ Lze se zřící i ve prospěch jiné osoby, přičemž je zřeknutí platné pouze v případě, že se tato osoba opravdu stane dědicem po zůstaviteli. Na rozdíl od odmítnutí dědictví je zde nutný souhlas zůstavitele, a tak se lze zřící dědického práva pouze za jeho života. Odmítnutí přichází v úvahu až po nápadu dědictví. Zřeknutí se lze také oproti odmítnutí zrušit, a to i jiným způsobem než veřejnou listinou.

²⁶ § 28 OZ

²⁷ Bylo upraveno již v § 516 zákona č. 141/1950, kdy bylo možné zřící se dědictví i za své potomky.

²⁸ Důvodová zpráva k § 1484 NOZ. s. 941.

3. Základní pojmy

3.1 Vydědění

Jako vydědění lze označit jednak jednostranný právní úkon zůstavitele jímž projevuje svou vůli odejmout zákonný díl svému neopomenutelnému dědici nebo tento jeho díl omezit²⁹ a jednak účinky tohoto projevu pro daného nepominutelného dědice.³⁰ Institut vydědění má v českém právu dlouholetou tradici a prošel strastiplným vývojem. Je projevem zásady dědického práva, tedy ochrany autonomie vůle zůstavitele a jeho testovací volnosti. Znamená vyloučení bezvýhradné ochrany neopomenutelných dědiců, která by byla v rozporu s dobrými mravy, neboť potomci by neměli považovat dědění za samozřejmost bez ohledu na své chování k zůstaviteli. V případě, že by bylo nemožné vyloučení neopomenutelných dědiců z dědění a nebyly by stanoveny jejich zákonné díly v rozumné výši, došlo by k úplnému omezení testovací volnosti zůstavitele, bez ohledu na jeho vůli a dědické právo by tak nesloužilo svému účelu. Vydědění tedy zabezpečuje možnost zůstavitele povolat závětí za dědice osoby jiné než neopomenutelné dědice v případě, že jsou jejich vztahy se zůstavitelem narušeny způsobem, se kterým zákon možnost vydědění spojuje. Jedná se o projev jehož účinky není možné zrušit pouhým souhlasným projevem vůle dědiců, kteří se neztotožňují s vyjádřením zůstavitele, že je v konkrétním případě vydědění důvodné.³¹

Institut vydědění není stanoven pro vyloučení dědění v případě všech dědiců zůstavitele. Vydědění mohou být pouze neopomenutelní dědicové, tedy osoby, kterým je zůstavitel povinen zanechat povinný díl ze zákona a nemůže je z dědictví vyřadit pouhým opomenutím v testamentu. Ostatním osobám není zůstavitel povinen nic zanechávat, proto v jejich případě pro nastolení účinků vydědění stačí jejich nepovolání za dědice. Nicméně je diskutována otázka tzv. negativní závěti, tedy pořízení pro případ smrti, kterým zůstavitel nepovolává k dědění nikoho, ale vylučuje z něj jiné osoby než neopomenutelné dědice, které by po jeho smrti dědily na základě zákonné dědické posloupnosti. Takto sepsaná listina není listinou o vydědění a lze dopět k názoru, že se nejedná ani o platnou závěť, neboť podstatnou

²⁹ J 67/1997, publikováno v FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, a.s., 2006. s. 361.

³⁰ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, č. 6/1983. s. 327.

³¹ Rozhodnutí 45/1986, publikováno v FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, a.s., 2006. s. 355.

náležitostí závěti je povolání dědiců a ne jejich vyloučení, jako v tomto případě. Já však zastávám názor, že listina, kterou je vyloučen zákonný dědic z jeho dědického podílu je vlastně listinou, kterou zůstavitel povolává k dědění všechny ostatní dědice dle zákonné posloupnosti a projev vůle ohledně toho, kdo se dědicem má stát je konkrétní.³² Jelikož se nejedná o vydědění ve smyslu § 469a OZ, nemusí být dán žádný ze zákonných důvodů. Tuto formu listiny je nutno odlišovat od vydědění učiněného mlčky, označovaného jako negativní závěť P. Bílkem a M. Šešinou, které po vzoru ABGB znovu zavede nový občanský zákoník.³³

3.2 Neopomenutelný dědic

Právní zakotvení institutu neopomenutelných dědiců je nejvýraznějším projevem zásady familiarizace v dědickém právu. Je totiž dána přednost určitým osobám, které jsou se zůstavitelem v blízkém rodinném poměru, před dědici povolányi testamentem, který projevuje zůstavitelovu skutečnou vůli. Ochrana, kterou zákon konstituuje pro tyto blízké osoby není dána pouze z důvodů citových vazeb, ale také z důvodů ekonomických. Nejen v české úpravě, ale i v dalších evropských státech jde totiž především o osoby vůči nimž měl zůstavitel za života vyživovací povinnost.³⁴ Institut neopomenutelných dědiců je ve své podstatě rozšířením této povinnosti nejen na výživu za života, ale jejich povinné zabezpečení i po zůstavitelově smrti. Je tedy především projevem přednosti dědění ze zákona před posloupností testamentární, že je zákonem stanoven podíl, který se určitým osobám dostane vždy, tedy i proti zůstavitelově vůli. Účelem právního zakotvení tohoto institutu je zabránit zůstaviteli ve zmaření základní funkce dědického práva, kterou je posílení rodinných vztahů.

V platné úpravě právní úpravě jsou jako neopomenutelní dědicové v § 479 OZ označeny děti zůstavitele. Primárně, ač to není v zákoně přímo stanoveno, mají právo na povinný díl pouze děti zůstavitele a až v případě, že povolané dítě z jakéhokoli důvodu nedědí, nastupují na jeho místo v rámci jeho zákonného podílu stejným dílem jeho potomci. Ti se stanou neopomenutelnými dědici zůstavitele pouze v případě, že jím není jejich předek. Jejich právo na povinný díl se však nevypočítává

³² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 99.

³³ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 5.

³⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 138.

pro ně samostatně, ale odvozuje se od velikosti povinného dílu jejich předka. To znamená, že i nezletilí vnuci zůstavitele obdrží pouze zákonný díl, který by připadl jejich zletilému předkovi, pokud by byl neopomenutelným dědicem. Úprava v novém občanském zákoníku je v tomto směru již jasnější. Přímo uvádí, že neopomenutelnými dědici jsou děti zůstavitele a jejich potomci až v případě, že děti nedědí.

Potomky neopomenutelných dědiců může zůstavitel vydědit, i když ještě neopomenutelnými dědici nejsou, a to tím, že v listině o vydědění výslovně uvede, že se účinky vydědění vztahují i na potomky vyděděného. U nich nemusí být dán důvod vydědění. Dle nového občanského zákoníku však bude situace jiná. V případě, že vyděděný potomek zůstavitele přežije, považují se jeho potomci za vyděděné automaticky také, jestliže zůstavitel neprojeví jinou vůli. Pokud však vyděděný potomek zůstavitele předemře, nabývají jeho povinný díl jeho potomci a vyloučení z jeho nabytí mohou být pouze ti, kteří jsou samostatně vyloučení z dědického práva.³⁵ Musí u nich tedy být dán důvod vydědění.

Za zmínku stojí právní úprava neopomenutelných dědiců našich sousedních států. Slovenská republika, která má občanský zákoník po rozdělení Československa v této oblasti bez jakýchkoli novel má tedy jako neopomenutelné dědice označeny také pouze děti zůstavitele. V Rakousku, kde stále platí s drobnými změnami ABGB, jsou neopomenutelnými dědici děti a rodiče zůstavitele. Nový občanský zákoník se sice k úpravě ABGB v některých částech vrací, ale okruh neopomenutelných dědiců nerozšiřuje. Dle polské právní úpravy mají právo na povinný díl potomci, manžel a rodiče zůstavitele, pokud by byli povoláni k dědění ze zákona. Výše jejich povinného dílu je ovlivněna zletilostí a schopností pracovat.³⁶ V Německu jsou neopomenutelnými dědici potomci, rodiče a manžel nebo zapsaný životní partner. Rodiče však mají právo na povinný díl pouze v případě, že zůstavitel nemá potomky.³⁷

Okruh neopomenutelných dědiců tedy je a zůstane ve srovnání s okolními státy poměrně úzký, což je jistě výhodné z hlediska zůstavitelovy autonomie vůle, neboť mu tak zůstává větší část majetku, o které může pořídit testamentem a volně s ní

³⁵ § 1646 odst. 3 NOZ

³⁶ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 26.

³⁷ Tamtéž, s. 27.

naložit. I když toto je zajisté přínosem, myslím si, že by bylo vhodné do okruhu neopomenutelných dědiců zařadit také manželku a registrovaného partnera zůstavitele. Vyživovací povinnost má zůstavitel za života jak k manželce, tak dle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství i vůči partnerovi. Manželka byla z výčtu osob vyloučena, jelikož se mělo a zřejmě i má za to, že je o její hospodářské potřeby postaráno bezpodílovým spoluvlastnictvím³⁸, nyní vypořádáním společného jmění manželů, pokud existovalo ke dni úmrtí. Nicméně já se s tímto tvrzením neztotožňuji. Na vytvoření společného jmění manželů se přece podílí manželé oba, je tedy jen logické, že po smrti jednoho z nich se toto rozdělí a přeživší manžel dostane svůj podíl. Nicméně dle mého názoru toto nelze chápat jako zaopatření do budoucna, které mu po smrti poskytnul zemřelý manžel, ale pouhé vydání jeho podílu na něčem, o co se sám zasloužil. Vždyť jeho vypořádání není vázáno pouze na zánik manželství smrtí jednoho z nich. I v případě rozvodu má manžel na tento podíl právo. Institut společného jmění manželů by neměl vůbec ovlivňovat zaopatření jednoho z manželů z hlediska dědického práva. Je také nutno připomenout, že jej lze různými způsoby modifikovat a v podstatě jeho vzniku i úplně zamezit. Z těchto důvodů si myslím, že by bylo vhodné manželku zařadit do skupiny neopomenutelných dědiců, vždyť i zákon jí dává takou ochranu, že ji zařazuje spolu se zůstavitelovými dětmi do první dědické skupiny při zákonné posloupnosti.

Otázkou stále zůstává, proč není mezi neopomenutelné dědice zařazen registrovaný partner. V současné úpravě je jmenován v první dědické skupině mezi osobami zůstaviteli nejbližšími. V mnoha publikacích je uvedeno, že mezi neopomenutelné dědice patří dědicové z první dědické skupiny kromě manžela, o kterého je postaráno vypořádáním společného jmění manželů. Dle dnešního stavu to ovšem vůbec neplatí. O registrovaném partnerovi se v této souvislosti nikdo nezmiňuje a velmi mě překvapilo, že do okruhu neopomenutelných dědiců nebyl ani navrhnout. Vyživovací povinnost vůči němu partner má stejně jako k manželce, ale toto vyloučení nelze argumentovat rozdělením společného majetku po smrti partnera, neboť mezi nimi uzavřením partnerství žádné majetkové společenství nevzniká. O partnera tak není do budoucna postaráno.

Zůstavitelovi předci byli z okruhu neopomenutelných dědiců vyřazeni ještě později než manžel, a to až současným občanským zákoníkem. Nutno ovšem podotknout, že

³⁸ MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo*. Praha: Panorama, 1982. s. 78.

i když jako neopomenutelní dědicové označení byli, jejich právo na povinný díl bylo vždy vázáno ještě na jinou skutečnost, než byla smrt zůstavitele. Nejdříve byli v postavení neopomenutelných dědiců pouze v případě, že zůstavitel neměl potomky, později jimi byli sice i s potomky zároveň, ale právo na povinný díl bylo podmíněno jejich neschopností pracovat a stavem nouze, v čemž lze spatřovat odkaz na zůstavitelovu vyživovací povinnost vůči těmto osobám. Ač se zákonná úprava dědického práva v novém občanském zákoníku ve své podstatě navrácí k úpravě v ABGB, okruh neopomenutelných dědiců do podoby v jaké byl v ABGB rozšířen nebyl.

Nezletilý neopomenutelný dědic může být také vyděděn, ale při posuzování důvodnosti tohoto vydědění je třeba uvážit „*zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat.*“³⁹ V daném případě bude tedy především záležet na věku dítěte. Od šestnáctiletého člověka lze spíše požadovat projevení opravdového zájmu než od pětiletého dítěte.⁴⁰

3.3 Povinný díl

Jako povinný díl se označuje část dědictví, kterou zákon přikazuje zůstaviteli zanechat svým neopomenutelných dědicům pod pohrůzkou neplatnosti testamentu či jeho části, pokud tak neučiní. Jeho výše je stanovena jako určitý díl ze zákonného podílu, který by tomuto dědici připadl, kdyby testamentu nebylo a k dědění by došlo dle zákonné posloupnosti. Platná i budoucí právní úprava při určování velikosti povinného dílu rozlišuje mezi potomkem zletilým a nezletilým. Zletilost přitom musí být dána v den nápadu dědictví, tedy ne v den, kdy je listina o vydědění sepsána.

Právo na povinný díl je de lege lata konstruováno jako právo neopomenutelného dědice na podíl z dědictví. Ten tedy v případě, že byl v testamentu opomenut vstupuje buď místo dědiců ze závěti nebo vedle nich do všech práv a povinností tvořících předmět dědění, a to jako dědic zákonný.⁴¹ Tato úprava se však z hlediska četnosti sporů, které z ní vycházejí již jeví jako ne zrovna nejlepší řešení. Jelikož jsou

³⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 310/98 ze dne 13. 11. 1998. *Ad Notam*, 5/1999. s. 106.

⁴⁰ DVOŘÁKOVÁ-ZÁVODSKÁ, Jana. Vydědění. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*, č. 3/2009. s. 65-72.

⁴¹ MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo*. Praha: Panorama, 1982. s. 79.

v takovýchto případech dědicové ze závěti s neopomenutelným dědicem vázání vznikem majetkového společenství, které je právě z hlediska donucení již od počátku značně nestabilní a vznikají časté spory v rámci tohoto spoluvlastnictví.⁴² V okolních právních úpravách má neopomenutelný dědic pouze právo na výplatu hodnoty jeho podílu sumou v penězích. Dle německé právní úpravy se tyto osoby ani neoznačují jako dědicové, ale jako věřitelé.⁴³

De lege ferenda se k této konstrukci přiklání i nový občanský zákoník a povinný díl tedy bude právem na výplatu jeho hodnoty vůči závětním dědicům, kteří se stanou dlužníky neopomenutelného dědice. Ruší se tím ustanovení o neplatnosti závěti či její části v případě vynechání neopomenutelného dědice. Hodnota povinného dílu však nemusí být vždy vyplacena jen v penězích. Zákon umožňuje dohodu mezi dědici a opomenutým potomkem, ve které může být výplata sjednána i jinou formou, například vydáním určité věci. Je však vhodné se zamyslet nad logikou označení těchto osob jako neopomenutelných dědiců. Novým zákoníkem totiž vznikne situace, kdy jako dědicové vůbec povoláni nebudou a budou mít pouhé postavení věřitelů vůči závětním dědicům zůstavitele, tak jak je to dle německé úpravy. Tuto situaci již v souvislosti s úpravou v ABGB kritizoval E. Svoboda, který tyto dědice nazýval podle něj přesnějším označením „nepominutelní čekatelé“.⁴⁴ Dle mého mínění by označení „věřitelé“ bylo nejužitečnější vzhledem k významu právní úpravy a označení těchto osob jako dědiců se mi jeví jako značně matoucí.

De lege ferenda bude mít také zůstavitel možnost neopomenutelnému dědici jeho povinný díl zanechat nejen formou dědického podílu, ale i odkazem.⁴⁵ Povinný díl však nesmí být nijak zatížen, to znamená, že se k žádným nařízením zůstavitele, která by povinný díl omezovala, nepřihlíží. Možná jsou pouze omezení, týkající se toho, co zůstavitel v testamentu neopomenutelnému dědici odkázal nad rámec jeho zákonného podílu. Zůstavitel mu tedy může nabídnout díl, který mu zůstavuje s omezením a uložit mu, aby se rozhodl, zda přijme ten nebo žádá díl povinný. Je

⁴² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. s. 50.

⁴³ BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 27.

⁴⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 97.

⁴⁵ Odkaz je přímé poskytnutí majetkového prospěchu pro případ smrti osobám odlišným od dědiců. Mohl jím být zatížen jak dědic zákonný tak závětní, ovšem nepominutelnému dědici musel zůstat jeho povinný díl bez zatížení. Viz KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, č. 4/2000. s. 75.

také v moci zůstavitele testamentem odkázat neopomenutelnému dědici konkrétní věci či právo v rozsahu jeho povinného dílu. Tímto je možné předejít budoucím sporům, které by mohly mezi závětními a neopomenutelnými dědici vzniknout. Pokud totiž odmítne takto zanechaný povinný díl, nemá právo nárokovat si povinný díl vůči dědicům ze závěti.⁴⁶

Výše povinného dílu zletilého potomka činí polovinu jeho dědického podílu při dědění ze zákona, zatímco nezletilý potomek musí dostat celý zákonný podíl. V novém občanském zákoníku jsou tyto podíly zmenšeny a to z 1/2 na 1/4 u zletilého potomka a z celého dílu na 3/4 u nezletilého potomka. Tato změna je velkým přínosem pro posílení testamentární volnosti zůstavitele. Ta je totiž v platné právní úpravě značně omezena zvláště výší podílu nezletilých potomků. Má-li svobodný zůstavitel dle pouze jednoho nezletilého potomka, musí dle zákona připadnout tomuto potomkovi celé dědictví, protože by dědil v první dědické skupině sám celé dědictví a jeho díl je celý podíl zákonný. V praxi je tedy zůstavitelova vůle co se sepsání testamentu týče zcela potlačena a jedinou možností, jak tomuto potomku dědictví odejmout nebo alespoň zmenšit jeho díl je úplné či částečné vydědění.

Dědický díl neopomenutelného dědice se vypočítává z celého dědictví i v případě, že zůstavitel nepořídil závěti ohledně celého svého majetku.⁴⁷ Nevypočítává se tedy jen z majetku uvedeného v závěti, kterou byli neopomenutelní dědicové opomenuti co se jejich povinných dílů týče. Také nový občanský zákoník se přiklání k zásadě *exheredatus partem facit ad minuendam*,⁴⁸ která vyjadřuje skutečnost, že vydědění jednoho neopomenutelného dědice způsobuje zmenšení povinných dílů ostatních. Dle mého názoru však toto není přesné vyjádření praktického použití § 1646 NOZ, neboť není pravda, že se podíly dalších neopomenutelných dědiců vyděděním jednoho zmenšují. Přesnější vyjádření je, že jejich podíly nevzrůstají. Je to projevem zásady neakrescence povinných dílů. Toto ustanovení je velmi vhodné z hlediska dobrých rodinných vztahů jak mezi zůstavitelem a neopomenutelnými dědici, tak mezi těmito dědici navzájem. Pokud by vydědění jednoho způsobilo akrescenci dalších povinných podílů, mohlo by to zbylé neopomenutelné dědice motivovat k zájmu na vydědění dalších osob a v nejzazších případech i k samotnému založení dědické nezpůsobilosti zaujaté osoby, která by se

⁴⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007. s. 85.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000

⁴⁸ Důvodová zpráva k § 1645 NOZ. s. 982.

k vydědění dalších potomků snažila zůstavitele jakýmkoli způsobem přinutit či listinu o vydědění zfalšovat. Takovéto chování je způsobilé narušit závažným způsobem rodinné vztahy, a proto je nežádoucí a je třeba mu předcházet. Další přínos daného ustanovení je z hlediska testamentární volnosti a autonomie vůle zůstavitele, což je projevem základního účelu dědického práva v novém občanském zákoníku – ochrana zájmů zůstavitele. Tím, že by vyloučením jednoho potomka z dědictví vzrůstaly povinné díly ostatním by bylo bez věcného důvodu omezeno množství majetku, se kterým může zůstavitel naložit dle své vůle, je tedy logické, že uvolněný podíl případně závětním dědicům, pokud tak zůstavitel v testamentu stanovil nebo dědicům ze zákona.

Do hodnoty povinného dílu se neopomenutelnému dědici započte vše, co od zůstavitele bezplatně obdržel již za jeho života, pokud se nejedná o běžná darování. Stane se tak však pouze v případě, že k tomu dá zůstavitel příkaz (§ 484 OZ). V novém občanském zákoníku je kolace upravena obsáhleji. Započtení na povinný díl nikomu nezakládá povinnost jiné osobě něco vydat. Dědici se započte vše co nabyl po smrti zůstavitele odkazem či jiným opatřením a také vše, co od zůstavitele za jeho života bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, vyjma běžných darů. Tuto lhůtu může svým příkazem prodloužit. Naopak hodnoty, které potomek obdržel za účelem založení samostatné domácnosti, manželství, jiné soužití, podnikání a úhrady dluhů se započtou za celou dobu, pokud zůstavitel neurčí jinak. K započtení dochází při dědění ze zákona vždy. U dědění ze závěti, kterého se prakticky institut vydědění týká, se kolace provede pouze na zůstavitelův pokyn.⁴⁹

⁴⁹ Důvodová zpráva k § 1658 a násl. s. 991.

4. Geneze institutu vydědění

4.1 Římské právo

Úprava dědického práva měla své důležité místo už v římském právu, přičemž upřednostněna byla testamentární dědická posloupnost a až v případě, že zůstavitel testament nezanechal, nastala posloupnost intestátní (dle zákona). Již v Zákoně dvanácti desek však byla volnost osob majících aktivní testamentární způsobilost omezena, a to stanovením okruhu osob, které již ze zákona neměly pasivní testamentární způsobilost.⁵⁰ Způsobilost stát se dědicem z testamentu byla odepřena v první řadě cizincům. Tedy již od počátku zákon omezil zůstavitelovu vůli tím, že stanovil přesně koho za svého dědice povolát nemůže. Až později se vyvinul také okruh osob, které oproti tomu za své dědice povolát musel. Vznik institutu neopomenutelných dědiců zapříčinilo především přesvědčení, že by osoby, které mají k zůstaviteli velmi blízký osobní vztah měly být v testamentu vždy alespoň zmíněny. Mezi ně patřili dědicové vlastní (heredes sui) a nutní (heredes necessarii).⁵¹ Jednalo se o osoby přímo podřízené zůstavitelově moci v době jeho úmrtí, které se dědici stávaly již okamžikem smrti zůstavitele bez ohledu na svou vlastní vůli. Neměly možnost dědictví odmítnout, a to ani v případě, že bylo předlužené. Neopomenutelnými dědici tedy byli především potomci (vlastní i adoptovaní) a manželka zůstavitele.

Zprvu byla jejich práva ryze formální. Zůstavitel sice měl povinnost je v testamentu zmínit, ale nebylo jim přiznáno žádné právo na část pozůstalosti. Stačilo tedy, aby je v testamentu povolal k podílu nepatrné hodnoty nebo stanovil, že jim neodkazuje nic. Speciální postavení ve skupině neopomenutelných dědiců však měli zůstavitelovi synové, pokud totiž syn nebyl povolán za dědice ani výslovně vyděděn ustanovením testamentu speciálně pro jeho osobu, byl celý testament po jeho napadení posuzován jako nespravedlivý. U ostatních neopomenutelných dědiců stačilo všeobecné prohlášení o vydědění všech osob, které nebyly testamentem povolány za dědice.

Později se vyvinula také materiální práva neopomenutelných dědiců. Z počátku se jednalo spíše o morální závazek zůstavitele, který měl osobám, které mu byly

⁵⁰ Aktivní testamentární způsobilost neměli otroci, nedospělci, duševně choří, marnotratníci, osoby cizího práva, němí, hluchí, intestabiles, odpadlíci od víry... Okruh těchto osob se měnil dle vývoje práva.

⁵¹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 286.

nejbližší, zanechat určitý podíl ze svého majetku. Výše povinného dílu nebyla původně zákonem stanovena a i po jejím ustanovením v normách práva se v průběhu času měnila. Tento podíl však nemusel zůstavitel neopomenutelnému dědici zanechat jen prostřednictvím dědické instituce, ale také jinou formou ustanovení pro případ smrti (např. odkaz). V pozdější době mohla být povinnost splněna i jeho poskytnutím již za života zůstavitele (např. darem či věnem...).⁵²

Až justiniánská novela č. 115 v roce 542 spojila formální a materiální práva neopomenutelných dědiců. Zůstavitel tedy musel neopomenutelného dědice za dědice ustanovit a zanechat mu jeho povinný díl nebo jej mohl vydědit či pominout, ale jen za podmínky, že výslovně uvedl příčinu svého jednání, přičemž důvody vydědění byly již zákonem taxativně určeny (14 pro descendenty, 8 pro ascendenty).⁵³

Ochranou proti testamentu, ve kterém je zůstavitel opominul nebo vydědil byla žaloba na neplatnost testamentu *querella inofficiosi testamenti*⁵⁴ (stížnost proti testamentu), kterou se opomenutý dědic hlásil o svůj povinný díl. Zprvu bylo na volném uvážení soudu, zda měl zůstavitel povinnost zanechat danému neopomenutelnému dědici povinný díl. Bylo to dáno tím, že zůstavitel neměl povinnost uvádět důvod vydědění, proto až soud volně rozhodl, zda v daném případě nějaký důvod pro vydědění byl či nebyl dán (např. nemravný život či nevděk vůči zůstaviteli). V případě, že vydědění bylo shledáno neplatným, získal úspěšný kverelant nejen povinný díl, ale celý podíl, který by mu připadl při dědění ze zákona.⁵⁵ Po justiniánské reformě byla zůstaviteli stanovena povinnost výslovně uvádět zákonný důvod vydědění přímo v testamentu, čímž bylo omezeno volné uvážení soudu ohledně posouzení, který důvod měl v daném případě zůstavitel na mysli, neboť soudu příslušelo zkoumat pouze existenci zůstavitelem uvedeného důvodu vydědění. Ochranou však nadále zůstala *querella inofficiosi testamenti*.

⁵² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 291.

⁵³ Tamtéž, s. 292.

⁵⁴ ŽIDLICKÁ, Michaela. *Dějiny soukromého práva*. Brno: STING spol. s r.o., 2010. s. 69.

⁵⁵ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 292.

4.2 Všeobecný občanský zákoník (1811)

Dle § 762 byly neopomenutelnými dědici děti zůstavitele a pokud dětí nemá jeho rodiče. Jako děti zůstavitele jsou zahrnuti také potomci dětí zůstavitele a jejich potomci.⁵⁶ Jako rodiče byli myšleni také prarodiče. Toto postavení bylo přiznáno i potomkům zrozeným mimo manželství, ovšem pod podmínkou, že jim svědčí právo dědit podle zákona. Tyto děti jsou oprávněny dědit majetek po matce a jejích příbuzných stejně jako manželské děti, ale po otci dle zákona nedědí. Právo na dědictví po otci měly pouze v případě, že je otec legitimoval pozdějším sňatkem s matkou nebo je mohl dát legitimovat právě kvůli jejich možnosti dědit. Děti, které zůstavitel přijal za vlastní měly právo dědit a patřily také do okruhu neopomenutelných dědiců.

Povinný díl každého potomka (ať už zletilého či nezletilého) činil polovinu toho, co by dostal, pokud by dědil ze zákona. V pokolení vzestupném pak byla povinným dílem 1/3 zákonného podílu.⁵⁷

Obecné důvody pro vydědění neopomenutelného dědice byly vyjmenovány v § 768:

1. Odpadnul li od křesťanství⁵⁸
2. Zanechal-li zůstavitele v nouzi bez poskytnutí pomoci
3. Byl-li odsouzen k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře
4. Pokud svým trvalým nemravným životem budil veřejné pohoršení

Kromě těchto základních důvodů vydědění, které platí jak pro děti tak pro rodiče, je dán pro vydědění rodičů ještě jeden zvláštní důvod, a to že zanedbali úplně zůstavitelovu výchovu.

Nepřímým důvodem pro vydědění byla také marnotratnost či velké zadlužení potomka zůstavitele. V tomto případě zákon připouštěl možnost zůstavitele tomuto potomkovi povinný díl odejmout, ale pouze za předpokladu, že jej věnuje jeho dětem. Toto bylo ustanoveno z obavy, že by potomek svůj povinný podíl utratil a svým dětem z něj nic nezanechal.

⁵⁶ Z ustanovení § 762 lze soudit, že vnuci a pravnuci zůstavitele byli samostatnými nepominutelnými dědici, proto se i na ně vztahovala možnost vydědění, a to i jednotlivě a bez vydědění jejich předka, který byl bližším potomkem zůstavitelovým. Viz BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C.H. Beck, 2001. s. 5.

⁵⁷ JOKLÍK, František. *Obecný občanský zákoník rakouský vyhlášený patentem ze dne 1. 6. 1811 č. 946 Sb. z. s. ve znění, jež se některým paragrafům dostalo t. zv. novelami*. Praha: Hejda & Tuček, 1917. s. 147.

⁵⁸ Tento důvod pro vydědění byl zrušen zákonem č. 49/1868 ř. z. Viz SCHELLOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Doplněk. s. 173.

Zůstavitel v textu vydědění nemusel uvést konkrétní důvod, pro který byl daný dědic vyděděn, ani z čeho odvodil, že byl tento důvod dán. Důkazní břemeno v případě napadnutí vydědění vyděděným neopomenutelným dědicem nesl ten dědic, který dědictví po zůstaviteli nabyl. Povinný díl však mohl být neopomenutelnému dědici zanechán nejen v podobě dědického podílu, ale i formou odkazu.

K vydědění mohlo dojít nejen na základě listiny o vydědění, ale také mlčky, kdy zůstavitel v povolal v závěti za dědice jiné osoby než neopomenutelné dědice. Jim pak zůstalo právo pouze na povinný díl a do rozdílu mezi povinným dílem a jejich podílem při dědění ze zákona se dali považovat za vyděděné.⁵⁹

Neopomenutelní dědicové dle Obecného zákoníku občanského neměli postavení zákonného dědice co se jejich povinného dílu týče. Zákoník jim pouze přiznával právo na uspokojení v penězích, které mu měl povinnost poskytnout závětní dědic.⁶⁰

4.3 Zákon č. 141/1950 Sb., „Střední kodex“

Tento zákon v § 551 za neopomenutelné dědice označoval také potomky a rodiče zůstavitelovy, nicméně pro jeho rodiče a prarodiče stanovil podmínku, spočívající v tom, že museli být v době zůstavitelova úmrtí práce neschopní a v nouzi. Zařazení ascendentů do výčtu neopomenutelných dědiců vycházelo z funkce dědického práva, kterou bylo především posílení rodinných svazků. Rodiče a prarodiče však byli bráni jako neopomenutelní dědicové jenom pokud zůstavitel neměl žádné potomky. Při platném vydědění potomka, stali se dědici zůstavitelovými v rozsahu jeho zákonného podílu jeho potomci, tj. zůstavitelovi vnuci. Tito, jakožto nevinné potomstvo vyděděného, nemohli být vydědění, a to ani když by jejich vydědění svědčil zákonný důvod. Toto však neplatí pro rodiče či prarodiče. Jejich nárok na zákonný podíl je čistě osobní, a proto nemůže přejít na jejich potomky.⁶¹ V případě dědění se nečinily rozdíly mezi potomky nemanželskými a manželskými, vlastními a osvojenými. Ti se považovali za neopomenutelné dědice stejně jako zůstavitelovi pokrevní potomci.

⁵⁹ BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C.H.Beck, 2001. s. 5.

⁶⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2007. s. 82.

⁶¹ HOLUB, Rudolf a kol. *Komentář k občanskému zákoníku*. Právo dědické. Praha: ORBIS, 1957. s. 210.

Povinným dílem nezletilého potomka byl celý jeho zákonný podíl. V případě zletilých potomků, rodičů či prarodičů tvořil povinný díl 3/4 jejich podílu, který by dostali při dědění ze zákona.

Samotné důvody vydědění byly uvedeny v §522:

- opuštění zůstavitele v nouzi
- odsouzení pro úmyslný trestný čin
- potomek trvale odmítá pracovat

Důkazem, že je dán důvod k vydědění kvůli odsouzení pro úmyslný trestný čin je pravomocný rozsudek, kterým bylo státní notářství vázáno. Nebyla zde podmínka trestu odnětí svobody.

Pro trvalé odmítání práce mohl být platně vyděděn jen zůstavitelův potomek, neboť rodiče či prarodiče byly neopomenutelnými dědici pouze v případě, že již byli práce neschopni, proto po nich nelze spravedlivě požadovat výkon práce. Pokud by práci vykonávali, nestali by se neopominutelnými dědici a nemuseli by tedy z dědictví obdržet nic i bez platného vydědění. Tento důvod se nevztahuje na případy, kdy potomek nezaviněně neměl příležitost pracovat či nebyl práce schopen.

Již nepřicházela v úvahu ochrana povinného dílu vznikem obligačního nároku na jeho výplatu v penězích od závětních dědiců. Tento dědic vstupoval do majetkových práv k veškerému majetku v dědictví zůstavitele co se jeho podílu týče. Měl stejné postavení jako dědic závětní. Pokud by na neopomenutelného dědice nebylo v závěti pamatováno, byla by neplatná a nedědili by z tohoto titulu ani závětní dědicové. Neplatná by však byla pouze do výše povinného dílu opomenutého dědice.

4.4 Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zatímco současný výklad dědického práva si klade za úkol zejména ochranu zůstavitele, zákonodárce při tvorbě občanského zákoníku vycházel z účelového určení dědického práva především pro posílení rodinných vztahů. I když dědění dle zákonné posloupnosti bylo považováno za přínosnější pro společnost, byla v zákoně ponechána také úprava dědění ze závěti. Vůle zůstavitele při pořizování testamentu byla omezena jen zákonnou úpravou institutu neopomenutelných dědiců. Právní úprava vydědění byla však zcela vypuštěna, neboť vydědění bylo považováno za přežitek nepotřebný pro vysoce vyvinutou socialistickou společnost. Ponechána však

byla úprava dědické nezpůsobilosti, neboť jednání, které ji zakládalo nebylo ve shodě se socialistickou morálkou.⁶²

Změnu přinesl až zákon č. 131/1982, který novelizoval OZ (účinnost od 1. 4. 1983) jenž do občanského práva vydědění znovu vtělil. Nicméně byl dán pouze jeden exheredační důvod, který vyloučil neopomenutelné dědice (potomky zůstavitele) z práva na jejich povinný díl, a to neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli v nemoci, stáří či jiných závažných případech, které je proti pravidlům socialistického soužití.

Jelikož se právní úprava vydědění osvědčila, byla zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje OZ (účinnost od 1.1. 1992) zachována a navíc byly důvody pro vydědění rozšířeny na současné čtyři skutkové podstaty, přičemž písm. a) odpovídá jedinému důvodu z předchozí úpravy pouze s tím rozdílem, že nyní neposkytnutí pomoci posuzujeme optikou dobrých mravů. Tato novela také znovu obnovila možnost vztáhnout právní důsledky vydědění také na potomky vyděděného neopomenutelného dědice, kterým by připadl povinný díl po jejich vyděděném rodiči.⁶³ Není rozhodné, zda tak zůstavitel udělá zvlášť a jmenovitě nebo pouhou obecnou vylučovací formulí, že se vydědění „vztahuje i na potomky vyděděného dědice“. Pokud by se zůstavitel rozhodnul vydědit jmenovitě každého vnuka, hrozilo by nebezpečí, že se po sepsání listiny o vydědění vyděděnému potomku narodí další dítě, které by touto listinou vyděděno nebylo, a to by v případě, že by se jeho vyděděný předek nedožil nápadu dědictví, stalo dědicem co se jeho povinného dílu týče.

⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č.509/1991 Sb., změna občanského zákoníku.

5. Důvody vydědění

Již z římského práva vychází zásada vázanosti vydědění neopomenutelných dědiců na zákonem stanovené důvody pro tento zůstavitelův úkon. Současná právní úprava zná čtyři příčiny vydědění, ale nový občanský zákoník zavádí další dvě možnosti, a to pro marnotratnost a z důvodu dědické nezpůsobilosti. I když pro tyto důvody bude možné vydědit potomka až listinou sepsanou za účinnosti nového občanského zákoníku, tedy 1. ledna 2014, považuji za vhodné je zařadit do systematiky této kapitoly a alespoň v základech nastínit jejich právní úpravu. Skutkové podstaty stanovené v § 469a jsou jedinými důvody pro platné vydědění. Je vyloučeno doplňovat je extenzivním výkladem či analogií nad rámec zákonné úpravy. Pokud by ale zůstavitel vydědil neopomenutelného dědice z příčiny, která před zákonem neobstojí, může tento dědic požadovat pouze díl povinný, neboť vyloučení z dědění majetku nad jeho rámec nemusí být odůvodněno, protože je ve volné dispozici zůstavitele.⁶⁴

Na rozdíl od dědické nezpůsobilosti je v tomto případě zůstaviteli dána možnost, zda pro daný čin potomka vydědí či nikoliv. Dle mého názoru je tento rozdíl dán především z důvodu nižší intenzity závažnosti těchto skutků. Jejich dopad na vztahy se zůstavitelem nemá tak velké účinky jako důvody dědické nezpůsobilosti.

Důležitým pojmem jsou v této kapitole dobré mravy. Jsou objektivním měřítkem pro důvodnost vydědění nejen u neposkytnutí potřebné pomoci, kde je tato podmínka uvedena výslovně, ale i v případě vydědění pro trvalé neprojeování opravdového zájmu a trvalý nezřízený život, protože pojmy, které jsou s těmito důvody spjaty musí být vykládány i z hlediska dobrých mravů. Toto poměrování není nutné pouze u důvodu vydědění pro odsouzení pro úmyslný trestný čin, neboť v tomto případě je jediným rozhodujícím faktem odsuzující rozsudek.

Dále je nutné připomenout, že důvody uvedené v § 469a odst. 1 písm. b, c, d byly do občanského zákoníku doplněny až zákonem č. 509/1991 Sb., novelou občanského zákoníku. Z těchto důvodů lze tedy vydědit neopomenutelného dědice pouze listinou sepsanou nejdříve dne 1. 1. 1992, kdy nabyl daný zákon účinnost, přičemž k chování potomka, které vydědění zapříčinilo mohlo dojít již před tímto datem za předpokladu, že nadále trvalo.⁶⁵

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. května 1919, Rv I 221/19. VÁŽNÝ č. 169.

⁶⁵ R 36/2002 FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI a.s., 2006. s. 335.

Je na místě zmínit také právní úpravu důvodů vydědění v okolních právních úpravách. V Německu jsou příčiny vydědění dány zvláště pro každou skupinu osob neopomenutelných dědiců. Jedná se především o násilné chování vůči zůstaviteli a osobám jemu blízkým, neplnění vyživovací povinnosti a v případě potomka také nečestný či marnotratný život proti vůli zůstavitele.⁶⁶ Dle polské právní úpravy jsou příčinami vydědění soustavné porušování zásad občanského soužití, úmyslný trestný čin proti zůstaviteli a jeho blízkým (je konkrétně stanoveno jaké oblasti se má týkat) a úmyslné neplnění rodinné povinnosti vůči zůstaviteli.⁶⁷

5.1 Neposkytnutí potřebné pomoci (§ 469a odst. 1 písm. a)

Zákonná úprava speciálně u tohoto důvodu uvádí hledisko dobrých mravů, se kterými musí být jednání vyděděného v rozporu. Dobré mravy lze v souladu s judikaturou českých soudů charakterizovat jako „základní normy, které jsou rozhodující částí společnosti schvalovány jako základní a obecně uznávané zásady mravního řádu demokratické společnosti.“⁶⁸ Jsou objektivním hlediskem k posuzování důvodnosti vydědění.

Povinnost poskytnout pomoc má potomek v případě nemoci, stáří či jiných závažných případech, které zůstavitele postihnou. Nezbytnost pomoci tedy nemusí být vyvolána jenom postižením tělesné integrity zůstavitele nemocí, ale i za jeho plného zdraví stavem nouze ve které se ocitl. Ta může být vyvolána například přírodními katastrofami, finanční tísni, špatným psychickým stavem po úmrtí manžela a podobně. Újma která zůstaviteli hrozí či která mu byla způsobena může mít povahu jak újmy majetkové, tak újmy na zdraví.

Pomoc musí být v daném případě potřebná. Nestačí pouze skutečnost, že zůstavitel onemocněl či dosáhl určitého věku nebo se ocitl v tíživé situaci. Důležitá je také skutečnost, zda v daných případech nebylo o zůstavitele postaráno jinak, například se strany dalších členů rodiny, kteří se zůstavitelem sdíleli společnou domácnost. Z hlediska výkladu pojmu „potřebná pomoc“ stojí za úvahu, zda je potomek v daném případě povinen poskytnout pomoc pouze při zaopatření základních životních potřeb (výživa, hygiena, ...) nebo od něj lze požadovat i další

⁶⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 124 a násl.

⁶⁷ Tamtéž, s. 113.

⁶⁸ TOMEK, Martin. Vydědění. *Právní rádce*, č. 3/2008. s. 69.

pomoc s přihlédnutím k jeho osobním a majetkovým poměrům.⁶⁹ Dle mého názoru je pojem „potřebná pomoc“ poněkud širší a nevyjadřuje jen povinnost postarat se o zůstavitele v rámci základních potřeb, ale všech potřeb, které má a jejichž uspokojení lze po potomku spravedlivě požadovat.

Neposkytnutí pomoci lze potomkovi přičítat k tíži pouze v případě, že byl o zůstavitelově situaci informován nebo o ní informován mohl být a poskytnutí pomoci z jeho strany nebránila nějaká nepřekonatelná překážka (např. pobyt na vzdáleném místě či hospitalizace ve zdravotnickém zařízení) – tedy v případě, kdy měl reálnou možnost pomoc poskytnout. Potomek nemá povinnost pomoci osobně, stačí když zajistí její poskytnutí jinou osobou či zařízením. Tento důvod také není dán v případě, že potomku v poskytnutí potřebné pomoci brání zůstavitel nebo jiné osoby zůstaviteli blízké.

V novém občanském zákoníku je tento důvod vydědění uveden pouhou formulací „neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi“. Není již výslovně zmiňována podmíněnost rozporem s dobrými mravy a výčet případů, kdy je třeba pomoc poskytnout byl nahrazen nouzí. Formulace je tedy v novém zákoníku stručnější, nicméně obsah zůstává stejný.

5.2 Trvalé neprojeování opravdového zájmu (§ 469a odst. 1 písm. b)

V rámci této příčiny vydědění je zvláště zdůrazněno hledisko trvalosti daného stavu. Nemůže se jednat o jednorázové opomenutí návštěvy či poslání zprávy zůstaviteli. Posuzování trvalosti je zajímavé především v souvislosti s ustanovením, že důvod vydědění musí být dán již v okamžiku sepsání listiny o vydědění. Tedy již v okamžiku sepsání musí jít o trvalé neprojeování, jinak není vydědění důvodné. Na tomto nic nezmění ani fakt, že potomek po sepsání listiny o zůstavitele opravdu zájem projevoval přestal. Pokud vyděděný potomek dokáže, že zájem projevoval v relativně krátké době před sepsáním je vydědění neplatné. Délka doby, od které již půjde o trvalý nezájem se posuzuje podle konkrétních okolností jednotlivých případů, co je opět velmi složité.

Absentující zájem je v zákoně definován jako zájem, který by potomek projevoval měl, tedy takový, jaký lze od něj v daném případě spravedlivě požadovat. Tato

⁶⁹ Viz ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, č. 5/1999. s. 96.

formulace je však velmi abstraktní a není právě tím nejlepším východiskem pro právní jistotu. Vychází z předpokladu, že potomci se svými rodiči udržují i jiné než jen formální vztahy, přičemž tyto vztahy jsou projevem vazeb mezi rodinnými příslušníky. Představy o četnosti a způsobu projevů vzájemného zájmu jsou však odlišné případ od případu například podle počtu členů rodiny, dle zvyklostí v kraji, dle náboženského založení, sociálních poměrů rodiny a podobně. Nermalou roli v udržování vztahů hraje především v poslední době rozvoj technických prostředků ke komunikaci na dálku. Díky rozvinutým komunikačním technologiím lze tedy požadovat projevování zájmu i od potomka, který trvale žije v zahraničí, neboť komunikace již není tak obtížná. Opravdovost tohoto zájmu nebude naplněna v případě účelově předstíraného zájmu, či zájmu sice projevovaném, ale „*způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči (prarodiči), tj. například způsobem trvale překračujícím zásady společenské slušnosti*“.⁷⁰

Nelze však po potomkovi požadovat projevování zájmu k rodiči, který se nepřičinil o to, aby mezi nimi vznikly takové vazby, jak by mezi rodinnými generacemi měly být.⁷¹ Vydědění pro tento důvod tedy přichází v úvahu pouze tehdy, jestliže zůstavitel potomkem neprojevoval zájem pociťuje jako citovou újmu, když mu stávající stav vadí a ne v případě kdy je mu potomkovo chování k němu lhostejné či k odcizení sám přispěl. Pokud potomek o zůstavitele trvale neprojevoval zájem, protože zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit důvodnost vydědění. Je tedy předpokladem nejen potomkova reálná možnost⁷² projevit svůj zájem o zůstavitele, ale také zůstavitelův zájem o kontakt s potomkem. „*Nelze žádat po dítěti, které s rodičem nikdy nežilo a případně jej ani nezná, aby pátralo po místě jeho pobytu nebo po jeho totožnosti.*“⁷³ Složitější situace nastává v případě rozvedených rodičů, kdy jeden brání dítěti ve styku s druhým rodičem. Toto dítě pak není v době, kdy už by samo mohlo o návštěvách rozhodovat, na styk s druhým rodičem zvyklé a pokud i onen rodič již vzdal veškeré snahy o kontakt s dítětem je těžké posuzovat, která strana odcizení zavinila a zda lze v tomto případě dítě „trestat“ vyděděním.

Jako důvod pro vydědění dle § 469a odst. 1 písm. b může být uveden i „*návrh na zahájení řízení o zbavení způsobilosti zůstavitele k právním úkonům, je-li podán jeho*

⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

⁷¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde Praha a.s., 2003. s. 84.

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn.30 Cdo 2214/2002

⁷³ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, č. 5/1999. s. 97.

potomkem nikoliv v úmyslu chránit zůstavitelovy zájmy".⁷⁴ Je vždy nutné přihlédnout ke konkrétním okolnostem případu, zda se opravdu jedná o chování, které neodpovídá standardním vztahům mezi rodiči a dětmi.

V novém občanském zákoníku je vypuštěn požadavek trvalosti této příčiny. Je otázkou, zda tento předpoklad zákonodárce nepovažoval za samozřejmost a nejevilo se mu tedy jako nutnost výslovně trvalost jako pojmový znak zmiňovat nebo tímto zakládá možnost zůstaviteli, aby vydědil potomka i v případě krátkodobého neprojevení dostatečného zájmu. Je také nasnadě zamyslet se nad vypuštěním slova potomek z formulace „jaký by jako potomek projevovat měl“. Jelikož na rozdíl od stávající úpravy se slovo potomek nevyskytuje ani v úvodu §1646, lze se domnívat, že to byl záměr zákonodárce, který se tímto vyhýbá komplikacím, které by nastaly v případě, že by byl okruh neopomenutelných dědiců v budoucnu rozšířen.

5.3 Odsouzení pro úmyslný trestný čin (§ 469a odst. 1 písm. c)

Dalším důvodem pro vydědění neopomenutelného dědice je jeho odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Není podstatné, zda jde o trest podmíněný či nepodmíněný. Na věci nic nemění ani když k výkonu trestu nedojde z důvodu promlčení nebo když je odsouzený propuštěn z výkonu trestu dříve než po uplynutí doby jednoho roku. Stejně jako odsouzení pro dokonáný trestný čin bude posuzováno také odsouzení pro jeho pokus nebo přípravu.

Na rozdíl od dědické nezpůsobilosti je v tomto případě odsouzení nutné. Potomek tedy nemůže být platně vyděděn v případě, že je listina sepsána v době, kdy teprve probíhá trestní řízení. Jinak se však bude posuzovat situace, kdy je odsuzující rozsudek vydán, ale není ještě pravomocný. Takový je již podkladem k platnému vydědění v případě, že není zrušen řádným opravným prostředkem.

Tento důvod je z hlediska jeho výkladu a aplikace nejméně problematický, neboť znění zákona neobsahuje žádný neurčitý pojem a rozsudek je dostatečným důkazem důvodnosti vydědění. Jedinou komplikací by mohla být otázka mimořádných opravných prostředků. Pokud by byl následně dědic shledán nevinným bylo by

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 2009 spis. zn. 21 Cdo 1912/2008

vydědění neplatné a takto poškozený by mohl uplatnit svá práva v soudním řízení dle § 485 OZ o ochraně oprávněného dědice.⁷⁵

Spáchání trestného činu je také důvodem pro založení dědické nezpůsobilosti dané osoby, ale na rozdíl od vydědění je u dědické nezpůsobilosti přesně určen okruh osob, proti kterým má trestný čin směřovat a není dána ani spodní hranice trestu (ten nemusí být ani uložen). V případě vydědění není trestný čin z hlediska skutkové podstaty nijak specifikován, může tedy jít i o jednání, které nemá na pachatelův vztah se zůstavitelem žádný vliv. Trestný čin obecně je však chování pro společnost tak škodlivé, že bylo považováno za nutné založit jeho trestnost. Proto lze chápat, že takovéto jednání, byť nepřímo, poškozuje rodinné vztahy se zůstavitelem nebo snižuje morální kredit osoby pachatele v jeho očích.

Dle zákonné úpravy tohoto důvodu v novém občanském zákoníku již nebude nutné, aby byla daná osoba odsouzena za úmyslný trestný čin, k trestu odnětí svobody, natož aby byla dána jakákoli hranice jeho trvání. Trestný čin bude do budoucna posuzován pouze z hlediska, zda byl spáchán za okolností svědčících o pachatelově zvrhlé povaze či nikoli. Pojem „zvrhlá povaha“ je dle mého názoru poněkud nejasný a poskytuje opět velkou míru svobody při jeho výkladu zůstavitelem či později, v případě napadení vydědění, soudem. Dle zákonodárce je však *„poukaz na zvrhlou povahu dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zasluhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu, od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam“*.⁷⁶ Sice byla vypuštěna formulace „úmyslný trestný čin“, ale spáchání trestného činu z nedbalosti ve většině případů o zvrhlosti pachatele nesvědčí, i když i to bude pouze na posouzení soudu či názoru zůstavitele. I zde se bude každý jednotlivý případ muset posuzovat nejen z hlediska obecné morálky, ale i se zřetelem na to, jak trestný čin zasáhl do zůstavitelových vztahů s potomkem a jak se dotknul cti nejen zůstavitelovy, ale celé jeho rodiny.

5.4 Potomek trvale vede nezřízený život (§ 469a odst. 1 písm. d)

Termín „nezřízený život“ lze taktéž chápat různě podle rozdílné subjektivní představy jedinců s ohledem na jejich rodinné poměry. Ponechává široký prostor pro

⁷⁵ ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, č. 5/1999. s. 98.

⁷⁶ Důvodová zpráva k § 1646 NOZ. s. 985.

výklad soudu, který při posuzování důvodnosti vydědění přihlíží i jedinečným okolnostem konkrétních případů. V rámci tohoto zkoumání může docházet k rozdílným závěrům díky různým názorům na potřebnou délku a intenzitu tohoto závadného chování, jehož nejzávažnější případy jsou vyděděním trestány. Jelikož je trvalost pojmovým znakem naplnění tohoto důvodu, bude se jednat o časový úsek spíše v řádu let než měsíců.

Obecně lze za nezřízený život považovat závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek zpravidla ohrožuje sebe i svou rodinu. Jsou to především případy chorobné závislosti na alkoholu, omamných či psychotropních látkách, hracích automatech, zanedbávání povinné výživy, trvalého vyhýbání se práci, recidivy přečinů, které nezakládají jiný důvod pro vyloučení z dědického práva, zadlužování, marnotratnosti a podobných společensky nežádoucích jevů.

5.5 Marnotratnost

Nový občanský zákoník sice zachovává s určitými změnami stávající důvody pro vydědění, ale zavádí navíc i další speciální důvod. Dle § 1647 NOZ může zůstavitel vydědit i neopomenutelného dědice, *„který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl“*. Takovýmto počínáním neopomenutelného dědice by byl zmařen účel dědění, tedy zachování hodnot do budoucna. Právě z toho důvodu je tato možnost omezena povinností zůstavitele zanechat povinný podíl takto vyděděného dědice jeho potomkům. V tomto případě tedy nemůže zůstavitel vztáhnout vydědění i na jeho potomky tak, jak je to u vydědění z jiných zákonných příčin. Jedná se prakticky o návrat k úpravě v obecném občanském zákoníku, kde byla možnost vydědění marnotratného či zadluženého potomka upravena obdobně. Dle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku jde o *exhereditatio bona mente facta*,⁷⁷ tedy vydědění v dobrém úmyslu, což vyjadřuje právě povinnost zůstavitele zanechat díl jeho potomkům. Tento důvod lze právě kvůli této povinnosti použít pouze v případě, že neopomenutelný dědic nějaké potomky má. Pro vydědění bezdětné osoby použít nelze. U ní totiž nehrozí, že by byl účel dědění zmařen, neboť nemá své neopomenutelné dědice, kterým by byla povinna zůstavit část majetku. Dle mého

⁷⁷ Důvodová zpráva k § 1647 NOZ. s. 985.

názoru však lze předluženost či marnotratnost zařadit do jednání, které by bylo způsobilé založit také důvod pro vydědění dle § 1646 odst. 1 písm. d) NOZ, tedy nezřízený život, neboť i toto chování je odchylkou od normálu a nepříznivě ovlivňuje vztahy v rodině a její ekonomickou situaci. Vyčlenění marnotratnosti, jako samostatné příčiny vydědění však toto vylučuje. Je otázkou, zda by kvůli marnotratnosti jako nezřízenému životu mohl být vyděděn bezdětný potomek, u kterého tak nelze učinit dle § 1647 NOZ. Je dle mého mínění nespravedlivé trestat vyděděním pro marnotratnost pouze potomky, kteří mají děti, a proto by takové jednání mělo být postihnutelné alespoň z důvodu nezřízeného života. Potom by bylo vydědění pro marnotratnost dle § 1647 NOZ speciálním ustanovením vůči § 1646 odst. 1 písm. d) NOZ a použito by se pouze v případě dětmi obdařených potomků.

5.6 Vydědění z důvodů dědické nezpůsobilosti

5.6.1 Čin povahy úmyslného trestného činu

Prvním důvodem je spáchání „činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu“. Oproti stávající právní úpravě je rozšířen okruh chráněných osob tím, že byly pojmy děti a rodiče nahrazeny širšími pojmy „potomci a předkové“, které zahrnují obecně všechny descendenty a ascendenty zůstavitele, tedy nejen ty nejbližší. Je otázkou, zda lze s přihlédnutím k § 3020 NOZ do tohoto okruhu osob, proti kterým musí být čin namířen, zařadit také registrovaného partnera. § 3020 NOZ výslovně uvádí, že „ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů“. Nejsm si jistá, zda se zde jedná o práva a povinnosti registrovaných partnerů, ale myslím, že tento výklad by byl velkým přínosem. Registrovaný partner je z citového hlediska zůstaviteli velmi blízký a spáchání činu, který zákon s dědickou nezpůsobilostí spojuje, proti registrovanému partneru se zůstavitele jistě dotkne stejně, jako by byl spáchán proti osobám v zákoně jmenovaným. Je však nelogické, že registrovaný partner je ve výčtu osob blízkých v § 22 NOZ jmenován na jednom z předních míst a zde vysloveně uveden není.

Druhou změnou, kterou přinese nový občanský zákoník, je přeformulování popisu činu, kterým je založena dědická nezpůsobilost. V platné úpravě je to „úmyslný trestný čin“, de lege ferenda je použit výraz „čin povahy úmyslného trestného činu“.

Z této formulace již jasněji vyplývá fakt, že za tento čin nemusí být daná osoba odsouzena, a také řeší situace, kdy je úmyslný protiprávní čin spáchán osobami trestně neodpovědnými.⁷⁸

5.6.2 Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli

Dalším důvodem dědické nezpůsobilosti, pro který lze neopomenutelného dědice vydědit je spáchání „*zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil, nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil*“. Zde je největší novinkou výčet jednání, kterým může dojít k naplnění tohoto důvodu. Jelikož se nejedná o výčet taxativní ale jen demonstrativní, je ponechán prostor pro důvodnost vydědění z této příčiny i díky jinému chování, než které je v zákoně přímo uvedeno. Také se již nevztahuje pouze na chování oproti projevu zůstavitelovy poslední vůle, ale proti poslední vůli celkově.

⁷⁸ Důvodová zpráva k § 1481 až 1473. s. 938.

6. Listina o vydědění

Projev poslední vůle zůstavitele, kterým odjímá neopomenutelným dědicům jejich povinný díl může být buď součástí závěti nebo může být vtělen do samostatné listiny, přičemž je nepodstatné, jak je toto pořízení nazváno, neboť se právní úkon vykládá podle obsahu a ne názvu.⁷⁹ Listina o vydědění je právním úkonem výslovným, neadresovaným a formálním. Zákon přímo nestanovuje její formu ani náležitosti, ale § 469a odst. 3 OZ odkazuje na ustanovení o závěti, co se náležitostí a zrušení týče. Jedná se o osobní projev zůstavitelovy poslední vůle, není tedy možné, aby v jedné listině vydědilo své neopomenutelné dědice více zůstavitelů. Takový právní úkon by byl absolutně neplatný. Listinu také nelze sepsat v zastoupení.

Listina v tomto případě neznamena pouze list papíru, ale je třeba tento pojem vykládat v jeho širším smyslu, tedy jako jakýkoli substrát, který je schopen být nositelem písemného projevu. Listina o vydědění může být sepsána i na kapesník či vryta do desky stolu. Tyto případy sice nejsou moc časté, ale stává se tak především u projevu poslední vůle psaném v blízkosti smrti (*in articulo mortis*).⁸⁰

Naprostým převratem v úpravě vydědění je § 1651 odst. 2 NOZ. Ten totiž nově zavádí možnost vydědit neopomenutelného dědice mlčky, bez listiny o vydědění. Stane se tak v případě, kdy byl nikoli omylem vynechán neopomenutelný dědic, u kterého je dán zákonný důvod vydědění. Dle mého názoru je však diskutabilní, zda se v daném případě skutečně jedná o vydědění, neboť jak uvádí V. Knapp, podstatnou náležitostí vydědění je výslovný projev vůle zůstavitele. Zde tato výslovnost chybí a v době nápadu dědictví by se pak jen velmi obtížně dokazovalo, zda byl neopomenutelný dědic opominut omylem či s úmyslem jej vydědit. Znamenalo by to až přílišné zatížení závětních dědiců, kteří by museli důvodnost vydědění dokazovat.

6.1 Způsobilost sepsat listinu o vydědění

6.1.1 Věk

Sepsat platnou listinu o vydědění může pouze ten, kdo má plnou způsobilost k právním úkonům. Ta se nabývá zletilostí, tedy dosažením věku osmnácti let nebo uzavřeném manželství se souhlasem soudu v období mezi šestnáctým a osmnáctým

⁷⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/86

⁸⁰ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, č. 6/1983. s. 328.

rokem. Rozhodujícím je stav v době pořízení listiny, tedy v den podpisu, který je označen na listině plným datem. Neznamená to, že by nezletilá osoba nemohla projev poslední vůle sepsat, podepsat jej ale může až po dosažení zletilosti. Hledisko věku je však v souvislosti s listinou o vydědění nepodstatné, neboť nezletilý nemůže mít neopomenutelného dědice, který by měl schopnost svým vlastním chováním založit důvod vydědění. I kdyby se nezletilec stal rodičem ve dvanácti letech, pořád nelze platně vydědit šestileté dítě, které nemá pro svou nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělost schopnost spáchat některý skutek, který právo na vydědění zakládá.

Novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992 však byla opět do zákonné úpravy začleněna možnost sepsat pořízení pro případ smrti pro nezletilce starší patnácti let, a to formou notářského zápisu.

Nový občanský zákoník zavádí v § 37 možnost nezletilce požádat soud, aby mu přiznal svéprávnost. Soud žádosti vyhoví, pokud nezletilý dosáhl šestnácti let věku, byla dosvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti a také pokud s tím souhlasí jeho zákonný zástupce. Pokud nejsou splněny tyto podmínky, souhlasí soud s návrhem pouze v případě že jsou k tomu dány vážné důvody a je to v zájmu nezletilého. Tento pak může poříditi jakoukoli zákonem stanovenou formou.

6.1.2 Duševní stav

I u zletilého jedince mohou nastat případy, kdy bude způsobilosti k právním úkonům zbaven nebo mu tato bude omezena. Děje se tak z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodného rázu. I když má osoba způsobilost pouze omezenou a je jí tedy ponechána částečná způsobilost k právním úkonům, nemůže učinit právní úkon takového rázu, jako je pořízení pro případ smrti.⁸¹ Nedostatek způsobilosti k právním úkonům v době pořízení listiny se nezhojí tím, že osoba způsobilost v budoucnu znovu nabude⁸².

Rozhodným dnem je v těchto případech den právní moci rozsudku, kterým byla způsobilost omezena nebo kterým byla daná osoba způsobilosti zbavena. Tato osoba může sepsat listinu o vydědění či jiný projev poslední vůle až do dne právní

⁸¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 57.

⁸² ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1440.

moci rozsudku. U osob bez způsobilosti či s omezenou způsobilostí se nepřihlíží ani k takzvaným světlým okamžikům (lucida intervala), spíše by se měly při posuzování platnosti projevů poslední vůle brát v potaz i přechodné stavy úzkosti.⁸³ Je však otázkou, jak by se tyto stavy dokazovaly, neboť svědecké výpovědi by mohly být především účelové.

De lege ferenda však bude k pořízení poslední vůle v jakékoli formě způsobilá i osoba omezená ve svéprávnosti, za podmínky, že se uzdravila do té míry, že je schopná projevit vlastní vůli. Důvodová zpráva ale nemluví o světlých okamžicích, neboť nechce řešit medicínské otázky, nicméně ty řešit tak jak tak bude muset soud v případě napadení platnosti listiny o vydědění.

V případě zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům je tedy vyloučena testamentární dědická posloupnost a dědí pouze dědicové zákonní. Pro ty by mohla být tato situace velmi výhodná a proto by mohli usilovat o udržení stávajícího stavu, kdy nemohou být z dědění vyloučeni. Z tohoto důvodu si myslím, že je velkým přínosem zrušení možnosti zbavení svéprávnosti v novém občanském zákoníku.

6.2 Projev vůle

Sepsání listiny o vydědění je projev vůle směřující k vyvolání právních následků, které s tímto úkonem zákon spojuje. Podle § 37 OZ, který stanovuje obecné náležitosti právních úkonů je třeba, aby byl „*právní úkon učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný*“.

Svobodná vůle zůstavitele nebude dána v případě, že je na něj jakkoli působeno bez možnosti, aby se v konečném důsledku rozhodl sám. Naopak v případě, že zůstavitel bude přemlouván k sepsání listiny nebo když mu ohledně obsahu někdo radí, bude svobodná vůle zachována v případě, že závěrečné rozhodnutí učiní sám.⁸⁴ Pokud však jednal pod fyzickým či psychickým nátlakem, nelze učiněný projev považovat za svobodný a nejsou s ním od počátku spojovány žádné právní následky. Podmínka svobodného projevu se neváže pouze na dobu pořízení listiny, ale i do budoucna. Zůstaviteli tedy nesmí být bráněno tento projev vůle změnit či

⁸³ BAŠTECKÝ, Jaroslav. Psychiatrické forenzní posuzování platnosti závěti, vydědění, kupní a darovací smlouvy. *Bulletin advokacie*, č. 1/2005. s. 32.

⁸⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 73.

zrušit. Pokud by se o to některý z dědiců pokusil, mělo by to v jeho případě za následek dědickou nezpůsobilost.

Za zmínku stojí také požadavek vážnosti projevu. Z tohoto hlediska musí zůstavitel zamýšlet způsobení vzniku právních následků svým projevem vůle. O vážný projev se nebude jednat například při sepsání vzoru listiny o vydědění pro účely výuky či v případě pouhých úvah do budoucna, byť by jinak splňovaly požadavky formy vlastnoručně psané listiny. Například pokud v dopise zůstavitel adresátu popisuje plány o svém pořízení v budoucím čase, nad kterými v současné době přemýšlí. Vážnost takového projevu by musela být zkoumána v souvislostech s okolnostmi, které jej provázely.

Určitost a srozumitelnost projevu vůle se neurčuje pouze dle vnější formy listiny, ale také dle obsahu. Obsahovým náležitostem se budu věnovat v kapitole 6.4, proto zmíním pouze požadavek srozumitelnosti vnější formy. Právní úkon je z hlediska písemnosti projevu srozumitelný pokud je alespoň jeden člověk schopen jej přečíst a to ať už z hlediska nečitelnosti písma či téměř vymřelého jazyka, který byl použit při jeho vyjádření. Tato situace by však byla komplikovaná pro dokazování obsahu. Pokud by zůstavitel sepsal listinu v jazyce, kterým mluvila pouze skupinka lidí a z té skupiny by zbýval poslední člen, který by text listiny přeložil jako vydědění neopomenutelného dědice, těžko by se mohla provést kontrola a dokazování v případě, že bude listina u soudu napadena bude velmi ztížené, ne-li přímo nemožné.

Důvodem neplatnosti listiny o vydědění je také její sepsání v omylu. Podstatný omyl se týká osoby vyděděného, jeho podílu nebo jiných vlastností věcí, pokud je zřejmé, že by v listině nestanovil daným způsobem, kdyby se v nich nezmýlil⁸⁵. Ne každý omyl je však důvodem pro neplatnost listiny. Označení vyděděného chybným osobním údajem nezpůsobí neplatnost listiny, pokud lze danou osobu identifikovat dle jiných vodítek, například „jediný syn“, „nejstarší dcera“, „prvorozený vnuk“⁸⁶. V novém občanském zákoníku jsou účinky omylu upraveny výslovně přímo v rámci části věnující se formě a náležitostem závěti.

⁸⁵ § 1530 NOZ

⁸⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 61.

6.3 Forma

Zákon v případě formy listiny o vydědění výslovně odkazuje na právní úpravu zřízení závěti. Způsoby sepsání dané zákonem jsou taxativní a nelze ji tedy pořídit jinou formou. De lege lata je obligatorní písemná forma, ale zatímco v dnešní úpravě se to pouze vyvozuje z textu zákona, nový občanský zákoník písemnou formu stanovuje výslovně v § 1532, pokud ovšem nebyla listina pořízena s úlevami. Listina o vydědění může být sepsána jako listina soukromá (holografní, allografní, listina o vydědění obsahující projev vůle zůstavitele, který neumí číst nebo psát) nebo listina veřejná (notářský zápis).

6.3.1 Holografní

Jedná se o listinu sepsanou vlastní rukou zůstavitele. Tato musí být celá vlastnoručně sepsána i podepsána, jinak je neplatná. Podmínka vlastnoručnosti je sice naplněna i v případě, že zůstavitel drží pero a někdo jiný mu vede ruku, ale nejednalo by se o jeho projev vůle. Také v situace, že druhá osoba ruku zůstavitele pouze podepírá, nebude listina platná, pokud by byl jakkoli ovlivněny charakteristické rysy jeho rukopisu.⁸⁷ Jak jsem již psala výše, není nutné, aby byl text napsán pouze na papíru, ale na jakémkoli substrátu, který je schopen být nositelem písma. Také jazyk, ve kterém je sepsán text listiny, není podstatný jestliže je rozluštitelný a z hlediska srozumitelnosti je vhodné, aby byl napsán v jazyce, kterému po zůstavitelově smrti rozumí alespoň jedna osoba.

Holografní listinu lze sepsat v určitých případech i jiným způsobem než dominantní rukou. Je možné sepsat i rukou nedominantní,⁸⁸ nohou nebo ústy. V těchto případech by však mohlo dojít k napadení pravosti rukopisu a pokud by tímto způsobem zůstavitel nepsal obvykle, těžko by se dokazovala shoda rukopisu s jiným dříve zůstavitelem sepsaným dokumentem.

Rozdílné názory panují v otázce, zda musí být vlastnoručně napsáno i datum. Zatímco v judikatuře⁸⁹ a komentáři k OZ⁹⁰ je zastáván názor, že datum je součástí textu listiny a musí tedy být napsáno vlastnoručně, zcela jiné mínění vyjádřil V.

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005 a Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98

⁹⁰ Viz ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1442.

Bednář. Datum je podle něj formální náležitostí a jelikož vlastnoručně má být sepsán pouze text a podpis, datum je možno uvést jiným způsobem.⁹¹ Já se sice přikláním k názoru, že je datum formální náležitostí listiny, ale jako takové je její velmi důležitou součástí. Holografní forma listiny je nejjednodušším způsobem jejího sepsání, což je vyváženo právě podmínkou vlastnoručnosti z důvodu osobního projevu vůle. Do tohoto projevu pak sice nepřímo, ale patří i datace, která vyjadřuje, od jakého dne si zůstavitel přál, aby byla listina platná. Jelikož se právě na datum podpisu listiny váže mnoho podmínek (zletilost zůstavitele, musí být dán důvod vydědění, v případě střetu dvou listin...) je dle mého názoru tedy nutné, aby bylo také napsáno vlastnoručně z důvodu větší prokazatelnosti a menší možnosti datum zfalšovat či podvrhnout, neboť právě rukopis může být důkazem pravosti vlastnoručně psané listiny. Tomuto faktu svědčí dle mého názoru také ustanovení zákona, které říká, že holografní závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, což se dá chápat tak, že má být vlastnoručně napsána celá a jelikož je datum její podstatnou náležitostí, nelze v jeho případě vyvozovat něco jiného. § 476a neříká, že vlastnoručně má být napsán jen text listiny. Datum také dle zákonné úpravy musí být přesně vyjádřeno dnem, měsícem a rokem, jinak by listina byla absolutně neplatná. Nelze jej tedy vyjádřit jiným způsobem, i když ten by také odkazoval na konkrétní den, např. „v den mých padesátých narozenin“.

Listina musí být podepsána zůstavitelem, aby byla platná. Podpis, kterým zůstavitel prakticky stvrzuje to, že předcházející text obsahuje projev jeho vůle, musí být umístěn za veškerým textem listiny. V případě, že by byl podpis umístěn před text, nebyl by splněn požadavek pro platnost projevu, který za podpisem následuje, neboť ten by podepsán nebyl.⁹² Ohledně umístění data ve vztahu k podpisu uvádí komentář k občanskému zákoníku, že datum sice nemusí být nad podpisem, ale v takovém případě by mělo být umístěno v blízkosti podpisu.⁹³ Listina nemusí být podepsána celým jménem zůstavitele. Podmínka podpisu je splněna i v případě, pokud se zůstavitel podepíše pouze příjmením nebo příjmením a zkratkou či iniciálou

⁹¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 78.

⁹² MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 93.

⁹³ HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník, Komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2002 s. 663.

křestního jména, pokud z tohoto podpisu neplynou pochybnosti o totožnosti zůstavitele, bez uvedení příjmení není listina platně sepsána.⁹⁴

6.3.2 Allografní

Alografní listinou o vydědění je taková listina, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou. Do občanského zákoníku byla po svém odstranění v roce 1964 znovu zakotvena až zákonem č. 509/1991 Sb., který měnil OZ, s účinností od 1. 1. 1992. Text listiny může být sepsán samotným zůstavitelem způsobem jiným než vlastnoručním nebo osobou od zůstavitele odlišnou. V § 476f OZ jsou uvedeny osoby, které nemohou být pisateli listiny. Jsou to dědicové závětní i zákonní a osoby jim blízké. Tomuto však odporuje názor J. Mikeše a L. Muzikáře, kteří tvrdí, že ten kdo má dědit může být pisatelem, ale ne svědkem.⁹⁵ Také M. Karhanová má jiný názor na to, kdo může být pisatelem listiny. Tvrdí, že listinu nemůže sepsat mimo tyto osoby ani zůstavitel a překvapivě ani pisatel listiny.⁹⁶ Vyloučení možnosti zůstavitele sepsat allografní listinu nemá oporu v zákoně a co není zákonem zakázáno je dovoleno, proto si myslím, že její názor je mylný. Omylem také jistě je uvedení pisatele mezi osoby nemohoucí listinu sepsat neboť jako pisatel je označována právě osoba, která listinu sepíše. Je obtížné však toto ustanovení zákona vztáhnout na listinu o vydědění, neboť ta z dědictví vylučuje a vyděděný potomek tedy dědicem není. Dle mého mínění nelze tento okruh rozšířit i na vyděděného potomka, neboť o něm se zákon nezmiňuje.

Tuto listinu musí zůstavitel vlastní rukou podepsat a před dvěma současně přítomnými svědky prohlásit, že obsahuje projev jeho poslední vůle. Není nutností, aby listinu před svědky i podepisoval. Ti nemusí vůbec znát text listiny a nemusí tedy rozumět ani jazyku ve kterém je sepsána. Je však nutné, aby rozuměli jazyku, kterým zůstavitel projeví, že se jedná o jeho poslední vůli. Toto prohlášení musí být výslovné. Svědkové na závěr listinu podepíší, nemusí však výslovně uvádět, že tak činí jako svědkové, leč bylo by to vhodnější právě z důvodu, že nemusí znát obsah listiny. V novém občanském zákoníku je stanoveno, že „*k podpisu zpravidla připojí*

⁹⁴ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008 - Zůstavitelka vydědovala svého potomka dopisem adresovaným své dceři a ačkoli tento měl všechny obsahové i formální náležitosti, nebyl platný jako listina o vydědění, neboť byl podepsán slovy „tvá matka“.

⁹⁵ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 95.

⁹⁶ KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, č. 5/2007. s. 159.

doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, podle nichž ho lze zjistit“.⁹⁷ Svědek musí být pořízení listiny přítomen právě za účelem dosvědčení projevu vůle zůstavitele o čemž musí být předem informován. Není tedy svědkem ten, kdo je úkonu pouze náhodně přítomen.⁹⁸ Svědkové dle současné právní úpravy nemají povinnost mlčenlivosti. Tuto však zavede nový občanský zákoník v § 1550.

Dle Mikeše a Muzikáře je nutno uvést v listině o vydědění datum, kdy ji podepsal zůstavitel.⁹⁹ Já se však přikláním spíše k názoru V. Bednáře, který uvádí, že datum na allografní listině o vydědění by mělo být spíše datem podpisu svědků, neboť právě tyto podpisy zakládají platnost listiny.¹⁰⁰ Svědkové totiž listinu podepisují až po zůstaviteli. Jestliže ta vstupuje v platnost až podpisy svědků, může se tak stát až v delším časovém úseku od podpisu zůstavitele a v tomto mezidobí může dojít k naplnění příčiny vydědění, která nebyla dána v den podpisu zůstavitele. Podle Mikeše a Muzikáře by tedy bylo vydědění neplatné.

Zákon výslovně uvádí, že svědkem může být pouze osoba mající plnou způsobilost k právním úkonům. Nemůže jím být také osoba nevidomá, neslyšící či němá. Nezpůsobilou je také osoba, která je závětí povolána za dědice, tedy ta, která bude z vydědění profitovat, zákonní dědicové ani osoby jim blízké.

6.3.3 Listina s předčítatelem

Tuto formu pro sepsání listiny o vydědění mohou použít pouze osoby, kterým zdravotní stav nebo jiná překážka objektivně znemožňuje číst nebo psát.¹⁰¹ Stejně jako allografní závěť byl tento typ do občanského zákoníku navrácen zákonem č. 509/1991, kterým se měnil OZ. Tato listina musí být sepsána dle projevu zůstavitelovy poslední vůle před třemi současně přítomnými svědky. Listina je před svědky znovu i přečtena a svědkové ji podepíší. Listinu tedy podepisují pouze tito svědci a jejich podpisy zakládají platnost listiny o vydědění. Zůstavitel musí před nimi potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědkové tedy musí být přítomni

⁹⁷ § 1539 NOZ

⁹⁸ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník*. Komentář. 1. díl (§ 1 až 487). 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 833.

⁹⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 96

¹⁰⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 81.

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006

celému procesu vzniku (od diktátu textu listiny po podpisy svědků).¹⁰² Na pisatele a předčitatele jsou kladeny stejné nároky jako na svědky (viz. 6.3.2). Pisatelem i předčitatelem může být i svědek, ale nemůže být tatáž osoba pisatelem i předčitatelem. Na rozdíl od listiny allografní musí být tato sepsána v jazyce, kterému rozumí nejen zůstavitel, ale i svědci, neboť ti jsou v tomto případě povinni se seznámit s jejím obsahem.

Pro sepsání listiny o vydědění osobami nevidomými, neslyšícími či hluchoslepými, u kterých je v případě sepsání listiny formou soukromé listiny dána podmínka tří současně přítomných svědků ovládajících „*zvolený komunikační systém neslyšících a hluchoslepých osob*“ a listina musí být do tohoto komunikačního systému přetlumočena, což musí být v listiny poznamenáno.

V listině musí být přímo označen zůstavitel a musí být uveden důvod pro použití právě této formy, tedy výslovně uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát. Podstatnou náležitostí je také označení osoby pisatele a předčitatele, jakož i uvedení údaje o tom, jakým způsobem zůstavitel vyjádřil, že listina obsahuje jeho pravou vůli.

6.3.4 Notářský zápis

Současné právní úprava dovoluje sepsat listinu o vydědění ve formě veřejné listiny pouze notářským zápisem. Úprava v novém občanském zákoníku však již používá pojem veřejná listina, tedy rozšiřuje možnost pořízení listiny i dalšími typy veřejných listin, nejen notářským zápisem, který však zřejmě i tak zůstane typem nejpoužívanějším. Může ji pořádit každá osoba plně způsobilá k právním úkonům. Od roku 1992 je tato forma obligatorní pro sepsání závěti (tedy i listiny o vydědění) nezletilcem, který již dosáhl patnácti let věku. V souvislosti s listinou o vydědění bude toto irelevantní, neboť zůstavitel v tomto věku těžko může mít nepominutelné dědice způsobilé založit důvod pro vydědění. Formou notářského zápisu mohou poslední vůli projevit také osoby nevidomé, hluchoslepé a neslyšící.

Notářským zápisem je možné sepsat pouze listinu, jejíž text je v českém či slovenském jazyce, jinak je nutná přítomnost tlumočnicka.¹⁰³ Takto sepsaná listina o vydědění bude automaticky zanesena do Centrální evidence závětí¹⁰⁴ při notářské

¹⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004

¹⁰³ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 82 a násl.

¹⁰⁴ Jedná se o neveřejný seznam vedený v elektronické podobě. Viz § 35a NotŘ

komoře, která působí od 1. 1. 2001. Samotný zápis však zůstane v úschově u notáře, který jej pořídil.

Náležitosti listiny sepsané formou notářského zápisu stanovuje § 63 zákona č. 358/1992 Sb., notářského řádu. Jsou to místo a plné datum úkonu, identifikace notáře a jeho sídlo, identifikace zůstavitele a popřípadě dalších osob, jejichž přítomnost je k sepsání nutná (tlumočník), prohlášení účastníků o způsobilosti k právním úkonům, údaj o tom jak byla ověřena totožnost, samotný obsah listiny, údaj o tom, že byl tento obsah po jeho přečtení zůstavitelem schválen, podpisy účastníků a otisk úředního razítka notáře a jeho podpis.

6.3.5 Listina s úlevami

Nový občanský zákoník nově umožňuje sepsání závěti s úlevami označovanou jako „privilegovaný testament“.¹⁰⁵ Jelikož je při pořizování listiny o vydědění odkázáno na ustanovení týkající se závěti bez odkazu na konkrétní paragrafy, lze soudit, že s úlevami je možno poříditi i listinu o vydědění. Pořízení závěti s úlevami je upraveno v § 1542 až § 1549 NOZ.

Prvním typem pořízení listiny o vydědění s úlevami je ústní projevení vůle zůstavitelem před třemi současně přítomnými svědky v případě, že se vlivem nenadálé události ocitne v patrném a bezprostředním ohrožení života a nemá možnost poříditi listinu jiným způsobem. Tímto způsobem je možno listinu poříditi také pokud se zůstavitel nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádných událostí a pokud po něm nelze rozumě požadovat, aby pořídil listinu v jiné formě. Svědkové by měli o tomto úkonu poříditi záznam, který je důkazem platného vydědění. Pokud takový záznam neseptí, bude důkazem soudní protokol o jejich výslechu. Jeví se však vhodnější i v této situaci raději sepsat holografii listinu, pokud je to možné, než ústní svěření své poslední vůle osobám, u nich není jisté, zda danou situaci přežijí a zda si zůstavitelovu vůli přesně zapamatují tak, aby nedošlo ke zkreslení jejího obsahu ať již úmyslnému či neúmyslnému.¹⁰⁶

Druhým typem je sepsání listiny povahy veřejné listiny před dvěma současně přítomnými svědky. Pokud však listina nemá náležité formality, především podpisy svědků, povahu veřejné listiny nemá. Není však listině na škodu, nemohl-li se svědek

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k § 1542 až 1549 NOZ. s. 960.

¹⁰⁶ KARHANOVA, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, č. 5/2007. s. 162.

či zůstavitel na listinu podepsat kvůli závažné překážce, pokud je tato skutečnost v listině výslovně uvedena. Tento typ listiny vznikne zaznamenáním poslední vůle zůstavitele starostou obce, ve které se aktuálně zůstavitel zdržuje nebo osobou, která je dle zvláštního právního předpisu oprávněn vykonávat pravomoci starosty.¹⁰⁷ Touto formou je oprávněn pořídit listinu zůstavitel, který nemá možnost vydědění založit formou veřejné listiny a je důvodná obava, že zemře dřív, než bude tuto možnost mít. Dále lze zůstavitelovu poslední vůli v případě, že je k tomu dán závažný důvod, pořídit na palubě námořního plavidla pod státní vlajkou ČR nebo letadla v leteckém rejstříku ČR, a to zapsáním velitelem či jeho zástupcem za současné přítomnosti dvou svědků, pokud v tom veliteli nebrání péče o bezpečnost. Pořízení listiny se zaznamená do lodního nebo palubního deníku a samotná listina se bez zbytečného odkladu předá zastupitelskému úřadu ČR nebo orgánu veřejné moci, v jehož rejstříku je plavidlo či letadlo zapsáno. Podobné podmínky jsou dány i v případě zaznamenání poslední vůle vojáka či osoby z ozbrojených sil důstojníkem či vojákem ve vyšší hodnosti za přítomnosti dvou svědků v případě účasti v ozbrojeném konfliktu a ozbrojených operacích. Tato listina má být pak předána veliteli nadřízeného velitelství a odtud Ministerstvu obrany ČR.

Obec či úřad, jemu byla listina o vydědění předána zajistí její úschovu u notáře. Takto pořízená poslední vůle zůstavitele však není platná navždy. V případě, že zůstavitel přežije a znovu má možnost pořídit listinu formou veřejné listiny, pozbude listina pořízená s úlevami platnost ve lhůtách daných zákonem, a to ústní vydědění po čtrnácti dnech a ostatní listiny po třech měsících ode dne, kdy mu znovu byla dána možnost pořídit veřejnou listinou.

Pro svědky při takto pořizované listině o vydědění jsou stanoveny mírnější podmínky. Mohou jimi být i osoby starší patnácti let či osoby s omezenou svéprávností, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti, které jsou pro platnost rozhodné. Všechny osoby, které se účastnily pořizování listiny mají ze zákona stanovenou povinnost mlčenlivosti, pokud však není zřejmá jiná vůle zůstavitele.

¹⁰⁷ Německou literaturou je tento typ projevu poslední vůle s úlevami označován jako „vesnický testament“. Viz důvodová zpráva k § 1542 až § 1549 NOZ. s. 961.

6.4 Obsahové náležitosti

Kromě náležitostí, které zákon stanovuje pro formu právního úkonu, jímž je sepsání listiny o vydědění, jsou stanoveny jisté povinné součásti listiny i co se jejího obsahu týče.

6.4.1 Vydědění neopomenutelného dědice

Aby byla listina o vydědění schopna po smrti zůstavitele vyvolat zamýšlené účinky, musí v ní být výslovně projevna vůle zůstavitele odejmout neopomenutelnému dědici jeho povinný díl a úplně ho tím vyloučit z dědění. Není však nutné, aby zůstavitel v textu využil přesně slov „vyděduji“, stačí, aby bylo bezpochyby zřejmé, s jakým úmyslem byla listina sepsána a čeho chce zůstavitel dosáhnout. V rámci výkladu je nezbytné přihlížet jak k významu použitých slov, tak i k okolnostem, za jakých byla listina pořízena. Při zkoumání textu listiny má být co nejvíce šetřena vůle zůstavitele. To se projevuje především tím, že při výkladu významu jednotlivých slov má být zjištěn nejen jejich obvyklý význam, ale i význam v jakém je používal zůstavitel, byl-li od obecného odlišný. *„K posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečnostmi existujícími vně vlastního projevu vůle, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.“¹⁰⁸*

Důležitou součástí obsahu je také identifikace neopomenutelného dědice, který má být listinou vyděděn. Není však nezbytné, aby byl dědic výslovně pojmenován celým jménem, případně dalším identifikačním znakem. Stačí bude-li zjistitelná jeho totožnost ze slov, kterými jej zůstavitel v listině jmenoval.¹⁰⁹ Například označení „nejmladší syn“ může být celkem jasné při výkladu. Složitější by byla situace, kdy by měl zůstavitel ještě mladšího syna, o jehož existenci by v den podpisu listiny o vyděděné nevěděl. Dokazování tohoto faktu by pak bylo složité a vydědění nehodného potomka by mohlo být zmařeno.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

¹⁰⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

6.4.2 Určení důvodu pro vydědění

V listině o vydědění musí být výslovně uveden zákonný důvod, pro který zůstavitel neopomenutelného dědice vyděduje, neboť se jedná o podstatnou obsahovou náležitost tohoto projevu vůle. Nemusí však být dán přesně slovy zákona. Musí být popsán skutkový stav, ze kterého zůstavitel vyvozuje důvodnost vydědění. Pokud by byl dán pouze odkaz na znění zákona, nejednalo by se o výslovné uvedení příčiny a potomka by dle takto sepsané listiny nebylo možné vydědit.

Dle současné praxe není povoleno vydědit neopomenutelného dědice pro futuro, tedy pro případ, že by se chování zakládající vydědění potomek v budoucnu dopustil,¹¹⁰ neboť vydědění je podmíněno tím, že exheredační důvod je dán již v době sepsání listiny. S tímto však nesouhlasí V. Bednář, který argumentuje tím, že zákon tuto povinnost nikde výslovně neuvádí.¹¹¹ Zákaz podmínek je zmíněn pouze v souvislosti se závětí a i když § 469a odst. 3 OZ výslovně odkazuje na ustanovení ohledně závěti, odkazuje pouze na § 476 a § 480, přičemž neúčinnost podmínek připojených k závěti je vyjádřena § 478 OZ. Také V. Knapp ve svém článku o vydědění výslovně zmiňuje pouze fakt, že důvod vydědění musí být dán, ale ne že musí být dán již v době podpisu listiny o vydědění.¹¹² Já souhlasím s tím, že v souladu se zásadou „co není zákonem zakázáno je dovoleno“, podmínky v listině o vydědění výslovně zakázány nejsou, ale znění zákona by dle mého názoru mohlo svědčit pro nutnost existence exheredačního důvodu již v době sepsání listiny, neboť v zákoně je ve znění skutkových podstat důvodů vydědění použito minulého času. Z toho lze myslím vyvodit, že zákon vydědění (jež lze vykládat jako projev vůle zůstavitele) podmiňuje existencí těchto příčin. Listinu jako vyjádření zůstavitelovy vůle tedy nelze sepsat před naplněním skutkové podstaty potomkem. Také pokud má být v listině chování vydědovaného potomka popsáno co nejpresněji, aby se předešlo budoucím sporům, bylo by toto prakticky nemožné při vydědění pro futuro.

Jiná situace by byla v případě vydědění in eventum, tedy vydědění jiné osoby než potomka, pro případ že by se v budoucnu stala neopomenutelným dědicem. Například vnuka, který v současnosti neopomenutelným dědicem není, protože je

¹¹⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 87. ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKAROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1414.

¹¹¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 101 a násl.

¹¹² KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, č. 6/1983. s. 329.

naživu jeho předek, ale je možnost, že tento předek zůstavitele předemře a vnuk se tedy neopomenutelným dědicem stane. V tomto případě se ztotožňuji s názorem V. Knappa, že takovéto vydědění je povoleno.¹¹³ U těchto osob je pravděpodobnost, že se neopomenutelnými dědici stanou a pokud je dán důvod pro jeho vydědění, nelze zůstavitele v jeho vůli omezit. V případě, že by neopomenutelnými dědici v době nápadu dědictví nebyly, bude část listiny o vydědění týkající se jich neplatná.

6.5 Zrušení listiny o vydědění

Listina o vydědění jakožto osobní úkon zůstavitele může být zrušena opět pouze zůstavitelem. Aby byla neúčinná, je nutný projev vůle zůstavitele s jiným obsahem.

6.5.1 Zřízení nové listiny

Stejně tak, jako pozdější listina o vydědění sepsaná v neprospěch neopomenutelného dědice, který byl k dědictví povolán dřívější závětí, ruší toto povolání za dědice, i pozdější sepsání závěti s obsahem, který je v rozporu s textem listiny o vydědění toto vydědění ruší. Listinu o vydědění tedy neruší jenom pozdější listina o vydědění vedle které nemůže obstát, ale i novější závěť, která je s listinou v rozporu. Pokud si konkurují jen z části, zrušuje se pouze tato část.

Nová listina o vydědění musí být uzavřena v zákonné formě a obsahovat všechny zákonné náležitosti. Nemusí být však sepsána ve stejné formě jako listina předcházející. Velmi důležitou součástí této listiny je především datum jejího podpisu, protože to určí, která listina je pozdější. Pokud je na obou stejné datum, považují se obě za neplatné.¹¹⁴

6.5.2 Odvolání

Odvolání projevu učiněného v listině o vydědění má obligatorně předepsanou písemnou formu. Ani zde neplatí, že by musela být listina o odvolání sepsána přesně v té samé formě, jako listina jejíž účinky se ruší. Z formulace textu musí být jasný záměr listinu o vydědění odvolat a v případě více listin o vydědění existujících vedle

¹¹³ KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, č. 6/1983. s. 328.

¹¹⁴ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 88.

sebe, musí být jasné, která listina je odvolávána. Odvolanou či zrušenou listinu nelze obnovit.¹¹⁵ Dle § 1579 odst. 3 NOZ je však možné, aby dřívější listina vstoupila znovu v platnost. Stane se tak pokud zůstavitel pozdější listinu zrušil, ale dřívější si uschoval. V takové situaci se na dřívější listinu hledí jako by platnost nikdy nepozbyla. V případě pořízení formou veřejné listiny je de lege ferenda možno tuto odvolat, a to pokud zůstavitel požádá o její vydání. Již tímto vydáním je listina odvolána.¹¹⁶

6.5.3 Zničení listiny

Zničením listiny se rozumí zničení hmotného substrátu, na kterém je text listiny zaznamenán nebo zničení jejího textu. Lze tedy zrušit listinu jak roztrháním papíru nebo jeho spálením, tak přeškrtnutím textu. Tímto způsobem nelze již z podstaty věci zničit listinu sepsanou notářským zápisem, neboť tu nemá zůstavitel ve své moci. V případě, že je listina sepsána v několika vyhotoveních, je pro zrušení nutné, aby byla zničena všechna tato vyhotovení.

Zničení listiny musí být projevem vůle zůstavitele, nelze tedy za zrušení listiny o vydědění považovat náhodné zničení listiny. Toto samo o sobě nezakládá neplatnost listiny (je však pak těžké po jeho smrti dokazovat její obsah, když již prakticky neexistuje, především v případě holografií listiny), pokud však o zničení zůstavitel ví a přesto nepořídí novou, považuje se takové jednání za úmyslné. Pokud jsou o úmyslu zůstavitele pochybnosti, považuje se jeho jednání za úmyslné.¹¹⁷

¹¹⁵ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1460.

¹¹⁶ § 1579 odst. 1 NOZ

¹¹⁷ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2007. s. 104.

7. Závěr

V této diplomové práci jsem shrnula poznatky o institutu vydědění z hlediska jeho historického vývoje, důvodů vydědění i nároků, které jsou kladeny na listinu o vydědění. Největším problémem stávající právní úpravy je velmi omezený prostor, který je vydědění věnován. Tento institut je vesměs upraven pouhým vyjmenováním skutkových podstat exheredačních důvodů. Listina o vydědění není v zákoně výslovně vůbec upravena. Je pouze odkázáno na ustanovení upravující závěť, přičemž je v této souvislosti mnoho otázek, které nejsou zodpovězeny, a které nevyřeší ani nový občanský zákoník, až nabude účinnosti. Také literatura se vydědění příliš nevěnuje a bývá upraveno jen okrajově. Výklad důvodů pro vydědění je tedy třeba hledat především v judikatuře Nejvyššího soudu a odborných člancích.

Nový občanský zákoník věnuje institutu vydědění a dědickému právu vůbec podstatně širší prostor, v němž podstatně obšírněji upravuje jednotlivé aspekty dědického práva. Zavádí nová ustanovení řešící mnohé otázky, které jsou v současné úpravě opomenuty, která podstatně zjednoduší a objasní výklad dědického práva a také nové možnosti, které ještě více usnadní vydědění. Například výslovné uvedení možnosti zůstavitele vydědit potomka pouze částečně, demonstrativní výčet závadného chování proti projevu zůstavitelovy vůle u dědické nezpůsobilosti, možnost vydědit potomka z důvodů dědické nezpůsobilosti, možnost pořídit listinu o vydědění s úlevami, ustanovení o obživnutí dřívější listiny o vydědění atd. Nicméně některé sporné skutečnosti, které jsou řešeny i v literatuře rozdílně, stále zůstávají nevyřešeny. Nadále zůstává neobjasněna otázka způsobu datace holografní závěti (listiny o vydědění) ani záležitost důvodnosti vydědění pro futuro. Nová úprava však obsahuje také instituty, které dle mého názoru posouzení důvodnosti vydědění ještě zkomplikují. Například možnost vydědění učiněného mlčky či pořízení listiny o vydědění v ohrožené života ústní formou, zrušení povinnosti zůstavitele uvést v listině příčinu vydědění a podobné. Také vágní pojmy, které jsou použity v zákonném znění důvodů vydědění nejsou dle mého mínění vyřešeny. Nejen že je zákoník neobjasňuje, ale zavádí i pojem nový („zvrhlá povaha“) jehož výklad bude muset opět vyřešit až soudní judikatura. V této souvislosti nelze nezmínit největší nedostatek, který spatřuji v nejasném začlenění registrovaného partnera do dědického práva formou zákonného odkazu. Nemyslím si, že je toto vhodné, neboť ani v důvodové zprávě se o registrovaném partnerovi

v souvislosti s děděním nic nevyskytuje a je pak nejasné, co všechno se registrovaného partnera týká. Dle mého názoru by měl být registrovaný partner zmíněn alespoň v důvodové zprávě k jednotlivým ustanovením, do kterých je § 3020 NOZ zařazen, aby bylo možno alespoň nějak dohledat, jak přesně se má právě § 3020 vykládat. Podle mého mínění mělo být na práva registrovaného partnera pamatováno již při psaní textu zákona a měl být výslovně zmíněn ve všech ustanoveních, která se ho týkají. Jeho zařazení formou zákonného odkazu mi přijde nelogické a vzhledem k rozsáhlosti nového občanského zákoníku také nesystematické. Myslím si, že toto bude působit velké problémy do budoucna a je více než vhodné, aby byl registrovaný partner do občanského zákoníku zařazen plnohodnotným způsobem. Není mi také jasné, proč je v § 22 mezi osobami blízkými přímo jmenován, byť by se na něj měl vztahovat i v tomto případě odkaz, a proč tedy není jmenován nikde jinde, když by to předešlo mnoha nejasnostem, například při výkladu dědické nezpůsobilosti.

I přes to se však domnívám, že nový občanský zákoník je velkým přínosem a již dlouho nutnou změnou, která je z hlediska současné právní úpravy velmi potřebná. Díky rozpracovanosti úpravy dědického práva se jistě předejde mnoha sporům, které vznikají dnes z důvodu nedostatečné právní úpravy.

Cílem mé diplomové práce bylo shrnutí poznatků o institutu vydědění a pohled na vydědění jako optimální řešení střetu zájmů zůstavitele s právy neopomenutelných dědiců. V souvislosti s touto otázkou je nutné přihlídnout i k zahraniční úpravě. Ve srovnání s právní úpravou jiných evropských států je u nás mnohem více chráněna vůle zůstavitele na úkor zájmů neopomenutelných dědiců. Okruh osob, kterým je zůstavitel povinen zanechat povinný díl je u nás výrazně užší než např. v Německu, Polsku či Rakousku a důvody, pro které je možno tento díl odebrat jsou koncipovány tak, že zahrnují mnohem více typů škodlivého jednání než podle úprav v jiných státech. Důvody, stanovené pro vydědění v zahraničních úpravách spíše odpovídají příčinám pro dědickou nezpůsobilost dle našeho právního řádu. Zůstaviteli je tedy dána mnohem větší možnost vydědění potomka a pořízení s pozůstalostí dle své vůle. Autonomie vůle bude de lege ferenda ještě posílena možností vydědit neopomenutelného dědice mlčky nebo bez uvedení důvodů. Také nový způsob určení povinného dílu, který zavádí nový občanský zákoník šetří vůli zůstavitele, neboť již jeho nezanechání neopomenutelným dědicům již nebude způsobovat

neplatnost testamentu. Já se však domnívám, že úprava daná našim občanským zákoníkem je optimálním řešením tohoto střetu.

Dle mého názoru jsou důvody vydědění koncipovány v souladu s účelem dědického práva. Jelikož jeho smyslem je ochrana rodinných vztahů, je nutné zasahovat proti jednání, které je poškozují a ničí. Nejintenzivnější projevy závadného chování jsou postihovány již dědickou nezpůsobilostí a v případě vydědění je pouze na zůstaviteli, zda se rozhodne potomka vydědit či nikoli. Chování obsažené ve skutkových podstatách exheredačních příčin jsou také způsobilé poškodit rodinné vazby a citové vztahy mezi generacemi. Tím, že je dána možnost vydědění kdykoli odvolat či zrušit, jsou obsáhnuty situace, kdy dojde k usmíření potomka se zůstavitelem a je tedy pouze nich, zda o usmíření budou stát, jestli se budou snažit o urovnání sporů mezi nimi. Institut vydědění je však dle mého mínění v současnosti potřebný. Nebylo by spravedlivé, aby byla vůle zůstavitele omezena bez možnosti toto omezení zrušit. A bezmezná ochrana neopomenutelných dědiců by nebyla dobrou motivací pro zůstavitele, který by v důsledku této ochrany se svým majetkem, o jehož hromadění se zasloužil převážně svou činností, nemohl svobodně naložit pro případ smrti a odkázat jej těm osobám, které mu byli v životě skutečně oporou a s nimiž má opravdové citové vazby, když o tyto vazby potomek nestojí či se sám zasloužil o jejich zpřetrhání. Stanovení důvodů pro vydědění a umožnění nevhodného potomka takto vyloučit je dle mého názoru nejlepším řešením.

Díky vágnosti pojmů užitých v právní úpravě tohoto institutu, však není dána jistota, že zůstavitelův projev vůle o vydědění potomka, který se dle jeho názoru dopustil činu pro nějž lze platně vydědit nebude v případě napadení tímto potomkem shledán soudem za neplatný či nedůvodný. Díky této nejistotě, které se snaží předcházet judikatura Nejvyššího soudu, dochází spíše než k vydědění k převodu majetku již za života. Nutno podotknout, že oproti vydědění, nelze tento převod odvolat, pokud by zůstavitel osobě, kterou chtěl z dědění vyloučit, odpustil. Dle mého názoru je vydědění vhodnější, neboť umožňuje budoucí změnu vůle zůstavitele.

Vydědění je tedy nezbytným institutem dědického práva, který výrazně posiluje autonomii vůle zůstavitele. Bylo by však vhodné, pokusit se o přesnější formulaci exheredačních příčin, aby byla posílena právní jistota zůstavitele, že tento jeho projev vůle při splnění zákonných podmínek obstojí před soudem v případě, že bude některým vyděděným potomkem napadnut.

8. Seznam literatury

Monografie:

- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s. 301.
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 507.
- FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, a.s., 2006. s. 496.
- JOKLÍK, František. *Obecný občanský zákoník rakouský vyhlášený patentem ze dne 1. 6. 1811 č. 946 Sb. z. s. ve znění, jež se některým paragrafům dostalo císařskými nařízeními ze dne 12. 10. 1914 č. 276 ř. z., ze dne 22. 7. 1915 č. 208 ř. z. a ze dne 19. 3. 1916 č. 169 ř. z. (t. zv. novelami)*. Praha: Hejda & Tuček, 1917.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 386.
- KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kolektiv. *Občanské právo hmotné* 3. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007. s. 344.
- MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo*. Praha: Panorama, 1982.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2005. s. 350.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007. s. 351.
- SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Nachbarrecht in den Tschechischen Republik*. 1. Auflage. Nordederstadt: GRIN, 2010. s. 164.
- SCHELLEOVÁ, Ilona. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, a.s., 2007.
- SCHELLOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno: Doplněk. s. 602.
- ŽIDLICKÁ, Michaela. *Dějiny soukromého práva*. Brno: STING spol. s r.o., 2010.

Komentáře:

- FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník. Komentář. 1. díl (§ 1 až 487)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 811.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník, Komentář. 1. svazek*. Praha: Linde a.s., 2002. s. 588.

HOLUB, Rudolf a kol. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: ORBIS, 1957. s. 377.

ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1440.

Odborné časopisy a sborníky:

BAŠTECKÝ, Jaroslav. Psychiatrické forenzní posuzování platnosti závěti, vydědění, kupní a darovací smlouvy. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 1. s. 31-32.

BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. s. 17-28.

DVOŘÁKOVÁ-ZÁVODSKÁ, Jana. Vydědění. *Zpravodaj Jednoty českých právníků*, 2009, č. 3. s. 65-72.

KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, č. 5. s. 157 a násl.

KAWULOK, Josef. Vydědění – právní úprava a praxe. *Ad Notam*, 1999, č. 4. s. 73- 74.

KNAPP, Viktor. O vydědění a o tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*, 1983, č. 6. s. 326-334.

KOUBA, Václav. Úvaha nad některými instituty dědického řízení a dědického práva. *Ad Notam*, 2000, č. 4. s. 73-75.

SCHELLEOVÁ, Ilona. Průběh řízení o dědictví. *Právní praxe v podnikání*, 1997, č. 12.

ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, č. 5. s. 95-99.

TOMEK, Martin. Vydědění. *Právní rádce*, 2008, č. 3. s. 68-71.

Usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 18 Co 310/98 ze dne 13. 11. 1998. *Ad Notam*, 1999, 5. s. 106-107.

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních lidských práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění zákona č. 131/1982, účinném ke dni od 1. 4. 1983

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., zákon o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 227/1997 Sb., zákon o nadacích a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

Návrh nového občanského zákoníku, dostupný na:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf>>

Judikatura:

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/86

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 12. prosince 1997, sp. zn. 18 Co 60/97

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 3. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1303/2000

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1454/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. května 1919, Rv I 221/19

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 1978, sp. zn. 4 Cz 4/78

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 586/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn.30 Cdo 2214/2002
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 9. 2009 spis. zn. 21 Cdo 1912/2008

Další zdroje:

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR – Definice [cit. 16. března 2012], dostupné na <<http://www.uzis.cz/glossary/5#letterž>>

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č.509/1991 Sb., změna občanského zákoníku

Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>

9. Abstrakt/ Summary

Tématem mé diplomové práce je institut vydědění dle § 469a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Vydědění je jednostranný právní úkon zůstavitele, kterým neopomenutelným dědicům odjímá jejich právo na povinný díl z dědictví. V této práci jsem nastínila historický vývoj, současnou právní úpravu a také podobu tohoto institutu v novém občanském zákoníku a změny, které tento přináší. Téma je velmi zajímavé jak z hlediska vývoje, tak širokým okruhem judikatury, která v současné době kompenzuje skromný prostor, který byl vydědění věnován v zákoně. Zaměřila jsem se především na výklad neurčitých pojmů použitých ve skutkových podstatách důvodů pro vydědění, přínos nové právní úpravy a řešení střetu zájmů zůstavitele s právy neopomenutelných dědiců, kterým je právě institut vydědění.

The theme of my thesis is the institute of disinheritance according to § 469a of the Czech Civil Code. The disinheritance is an unilateral legal act, by which testator deprives forced inheritors of their right to the compulsory part of heritage. In this thesis I have outlined the historical development, current legal modification and also the form of this institute in the new Civil Code, as well as changes, which it brings in. This topic is very interesting, both from the point of view of its development, and with wide range of judicature, which in present time represents a compensation for the humble area, which is given to disinheritance in the Czech civil law. I have focused primarily on the explanation of indefinite terms used in facts of the case of reasons for disinherit and on the contribution of new legal modification and solution of testator's conflict of interests with the rights of forced inheritors, which is just the institute of disinheritance.

10. Klíčová slova/ Key words

Vydědění

Listina o vydědění

Formální náležitosti listiny o vydědění

Materiální náležitosti listiny o vydědění

Neopomenutelný dědic

Důvod vydědění

Neposkytnutí potřebné pomoci zůstaviteli

Rozpor s dobrými mravy

Trvalé neprojevení opravdového zájmu

Trvalé vedení nezřízeného života

Odsouzení pro spáchání úmyslného trestného činu

Marnotratnost

Dědická nezpůsobilost

Disinheritance

Document of disinheritance

Formal terms of document of inheritance

Terms of document of inheritance

Inheritor which could not be omitted

Reason of disinheritance

Failure to grant necessary assistance to testator

Contradiction to good manners

Permanent non-display of real interest

Permanent conduct of disordered life

Conviction of perpetrated deliberate crime

Lavishness

Incapacity to inherit